

UNIVERSITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezinárodních studií Brno

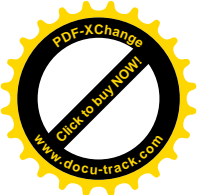
Název tématu: **NEZAMĚŠTANOST JAKO SOCIÁLNĚ ETICKÝ PROBLÉM**
A JEJÍ VLIV NA RODINU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

Zpracoval:
Tomeček Petr

leden 2005

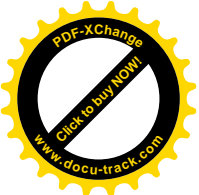

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma “Nezaměstnanost jako sociálně etický problém a vliv na rodinu“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....

Petr Tomeček

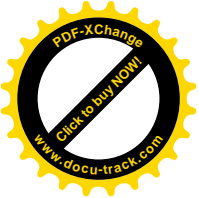
Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Lence za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

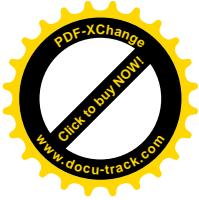
Těmice, 17. října 2005

Petr Tomeček

OBSAH

ÚVOD	1
1. Sociální důsledky nezaměstnanosti	3
1.1 Vymezení pojmů	3
1.2 Právo na práci	7
1.3 Co znamená zaměstnání a práce pro člověka	10
1.4 Nezaměstnanost a zdraví	14
1.5 Nezaměstnaný člověk ve společnosti	20
1.6 Nezaměstnanost a vliv na rodinu	25
1.7 Závěr	29
2. Politika zaměstnanosti a trh práce	30
2.1 Rizikové skupiny nezaměstnaných	31
2.2 Migrace a nelegální zaměstnanost cizinců	39
2.3 Závěr	42
Závěr	44
Resumé	45
Anotace	46
Literatura a prameny	47

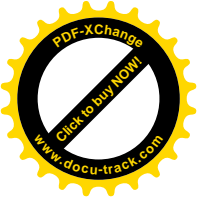
Úvod

Důvod, proč jsem si vybral téma bakalářské práce „Nezaměstnanost jako sociální etický problém a vliv na rodinu“, je možná v tom, že se čím dál více setkávám ve svém okolí s lidmi, kteří se dostali mezi nezaměstnané a vidím, jak se jejich život mění. Lidé, kteří byli plni elánu a společenští, se naráz po ztrátě zaměstnání pomalu vytrácejí někde do ústraní. Já sám jsem byl krátkodobě nezaměstnaný, a to jako absolvent, který ukončil střední školu, jsem čekal na vojenskou službu a nevěděl, co dál. I když jsem byl doma pouhý měsíc, raději jsem nastoupil do velké továrny jako dělník mimo svůj obor, kde jsem se cítil mnohem lépe než být nezaměstnaný. Ale ten, kdo to nezažil, tak neví, co to vlastně nezaměstnanost, je.

Ve své bakalářské práci jsem si vytyčil cíl ukázat, že nezaměstnanost není jen ztráta zaměstnání a finanční krize, ale že způsobuje i další sociální důsledky ovlivňující život každého nezaměstnaného jedince. Je totiž úplně jedno, jestli má člověk rodinu, či žije sám, nebo zda je chudý, či bohatý, zda je zdravý, nebo nemocný, zda je doktor nebo dělník. Na každého působí nezaměstnanost negativně a každého nějakým způsobem ovlivňuje.

Práci jsem rozdělil do dvou kapitol. V první se zabírám sociálními důsledky nezaměstnanosti, které působí na člověka. Nejdříve jsem vymezil pojem nezaměstnanost a její druhy. Dále právo na zaměstnání a jeho zakotvení v Listině základních práv a svobod. Co znamená zaměstnání a práce pro člověka popisují ve třetí části první kapitoly. Člověk musí pracovat, jelikož práce je s ním spjata od prvopočátku existence, jde o určitou kulturu, kterou má člověk v sobě zakódovanou. Práce či zaměstnání není pro člověka jen získávání prostředků k uspokojování potřeb, ale také hraje velkou roli v oblasti zdraví, a to jak duševního tak i fyzického, a o tom pojednává čtvrtá část první kapitoly. V páté části se věnuji pohledu na nezaměstnaného člověka ve společnosti, kdy se mění jeho status, role, pozice a je náchylný sklouznout k patologickému chování. V poslední části první kapitoly sleduji vliv nezaměstnanosti na rodinu a její důsledky.

V druhé kapitole se snažím vyjádřit můj pohled na politiku zaměstnanosti a trhu práce v ČR.

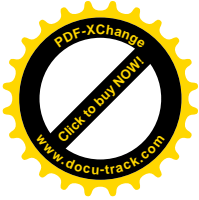

V první části jsem se soustředil na rizikové skupiny nezaměstnaných, kteří jsou velmi často postiženi dlouhodobou nezaměstnaností. Jde hlavně o mladé lidi, převážně absolventy škol, kteří jsou základem pro zdravou ekonomiku státu a pro které je uplatnění na trhu práce velmi důležité pro jejich další rozvoj i jejich prospěšnost pro společnost. Dále jsou to zdravotně postižení, kteří se musí vypořádat i se svými zdravotními handicapy a lidé těsně před důchodem, pro které najít si novou práci je velmi složitý problém, zvláště v této době, kdy se odchod do penze posunuje.

V druhé části pojednávám o migraci a nelegální zaměstnanosti cizinců, jelikož tento problém do budoucna bude čím dál více ohrožující a bude ovlivňovat náš pracovní trh.

V závěru mé práce se pokusím o shrnutí všech uvedených informací a o nastínění možné cesty, která by vedla k částečnému vyřešení některých negativních důsledků nezaměstnanosti. Chci, aby člověk, který se dostane mezi nezaměstnané, nebyl poznamenán touto zkušeností na celý život, ale aby byl připraven čelit všem těmto negativním důsledkům nezaměstnanosti.

Pro svoji bakalářskou práci budu používat sekundární analýzu literatury a materiálů českého statistického úřadu.

1. Sociální důsledky nezaměstnanosti

1.1 Vymezení pojmů

Definice a měření nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je podíl nezaměstnaných a pracovní síly. Pracovní síla je souhrn nezaměstnaných a zaměstnaných. Míra participace pracovní síly je podíl pracovní síly a obyvatelstva v produktivním věku. Obyvatelstvo v produktivním věku je definováno určitou věkovou hranicí. Obyvatelstvo v produktivním věku je souhrnem pracovní síly a těch, kteří stojí mimo pracovní sílu.

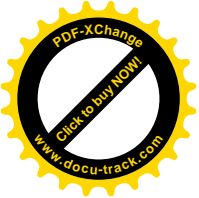
Existuje snaha vyspělých zemí sjednotit definice. Za nezaměstnaného je považován ten, kdo nemá zaměstnání a aktivně je shání. Ti, kteří neshánějí zaměstnání aktivně, jsou mimo pracovní sílu.

Míra nezaměstnanosti se obvykle zjišťuje výběrovým šetřením, při kterém musí dotazovaný zodpovědět na řadu relevantních otázek, mimo jiné tedy na to, jestli v případě, že zaměstnání nemá, zaměstnání aktivně shání. Na základě svých odpovědí je pak zařazen do příslušné kategorie - nezaměstnaný, zaměstnaný, mimo pracovní sílu.

Míra nezaměstnanosti rozhodně není ideální ukazatel pro měření zla, které je s nezaměstnaností spojeno. Je určitě rozdíl mezi zlem, které způsobí nezaměstnanost svobodnému a které způsobí živiteli rodiny.

Oficiální míra nezaměstnanosti skutečnou nezaměstnanost podhodnocuje. Někdy jsou v případě recese zaměstnancům zkracovány pracovní úvazky. Tato nezaměstnanost se do oficiální míry nezaměstnanosti nedostává. Část lidí z kategorie mimo pracovní sílu tvoří tzv. znechucení nezaměstnaní, kteří po neúspěších v hledání přestali zaměstnání aktivně hledat. Také tito lidé se do oficiální míry nezaměstnanosti nedostanou. Rozdíl mezi oficiální mírou nezaměstnanosti a skutečnou mírou nezaměstnanosti je obvykle největší na konci recese, při oživení se zmenšuje.

Nezaměstnanost se často dělí na frikční, strukturální a cyklickou. Nezaměstnanost, která existuje při přirozené míře nezaměstnanosti, je tvořena frikční a strukturální

nezaměstnaností. Frikční nezaměstnanost je dána procesem hledání zaměstnání u lidí, kteří ukončili zaměstnání předešlé, nebo vstoupili poprvé či znovu do pracovní síly. Strukturální nezaměstnanost nastává, pokud není v souladu profesní či územní struktura nezaměstnaných s profesní či územní strukturou volných míst. Cyklická nezaměstnanost je rozdíl mezi skutečnou a přirozenou mírou nezaměstnanosti.

Důsledkem sezónních fluktuací u zaměstnanosti některých profesí - např. stavebních dělníků a zemědělců, je sezónní nezaměstnanost.

Nezaměstnanost dle zákona č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti v ČR se považuje za nezaměstnaného osoba, která se uchází o zaměstnání. Uchazeč o zaměstnání je občan, který :

- není v pracovním anebo podobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost, ani se nepřipravuje soustavně na povolání,
- požádal osobně anebo písemně o zprostředkování vhodného zaměstnání u územního orgánu práce v místě svého trvalého bydliště.

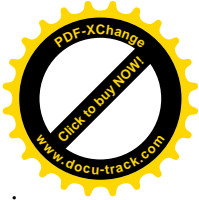
Nezaměstnanost cyklická - nezaměstnanost spojená s cyklickým charakterem ekonomického vývoje a objevující se přechodně v recesi (určité fázi tohoto cyklu). Je spojena se ztrátou práce zejména v důsledku nedostatečného odbytu.¹

Nezaměstnanost frikční - vzniká tehdy, když zaměstnaná osoba se dobrovolně vzdá svého pracovního místa, jelikož si hledá jiné pracovní místo. Není přitom rozhodující, jestli se pracovního místa vzdala v důsledku toho, že hledá pracovní místo s lepšími podmínkami (vyšší mzda, lepší podnikové klima, větší šance na pracovní postup, vyšší stupeň uspokojení s nově vykonávanou prací, lepší bytové nebo životní podmínky), nebo že změnou pracovního místa chce předejít očekávanému nebo ohlášenému propuštění. Jestliže zaměstnaná osoba dobrovolně mění pracovní místo, znamená to, že existují na trhu práce dobré podmínky pro zaměstnání. Frikční nezaměstnanost je přibližně jen 6-12 týdnů.

---

¹ Knoll, Oto. Druhy nezaměstnanosti a příčiny jejich vzniku, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha: 1993

V klasickém liberalistickém pojetí jediná forma nezaměstnanosti, pokud funguje nerušeně tržní mechanismus ve státě. Nezaměstnaní jsou lidé, kteří hledají a relativně brzy nacházejí nové pracovní místo.²

Nezaměstnanost sezónní - jde taktéž o krátkodobou nezaměstnanost, způsobují ji pracovní odvětví, která jsou závislá na počasí (stavebnictví, povrchová těžba, zemědělství, lesnictví, rybolov) a k tomu následující odvětví zpracovatelské (cukrovarnictví, konzervářský průmysl).

Dále jsou to výkyvy ve spotřebě, a to hlavně v době vánočních svátků a Velikonoc nebo střídáním ročních období (obuvnický a konfekční průmysl).

Sezónní nezaměstnanost silně zatěžuje pojistný fond nezaměstnanosti, jelikož lidé, kteří pracují v sezónních odvětvích, platí po dobu práce stejné sazby do pojišťovacího fondu jako lidé, kteří pracují celoročně. Problém je v tom, že lidé pracující v sezónním odvětví odvedou do pojišťovacího fondu méně prostředků a navíc je více čerpají.

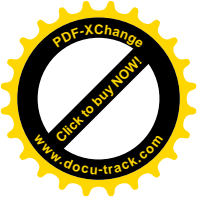
Strukturální nezaměstnanost - vzniká vždy po tom, když nabídka práce určitého druhu (podle pohlaví, povolání, kvalifikace, regionu) je vyšší, než je poptávka v uvedené struktuře, a když nejsou osoby hledající práci dostatečně mobilní na to, aby si našly práci v jiném pracovním odvětví s jinými kvalifikačními požadavky a třeba i v jiném regionu.

Řada pracovníků ztrácí své zaměstnání i díky rozpadu neefektivních podniků a institucí a díky eliminaci celých starých odvětví (s tím může mizet zároveň celá řada odvětví) a díky likvidaci umělé přezaměstnanosti. Lidé, kteří se takto stávají nezaměstnanými, se vyznačují určitým věkem, kvalifikací, dovednostmi, zkušenostmi, jsou různého pohlaví a mají své bydliště.

Jedním indikátorem strukturální nezaměstnanosti je vysoký počet neobsazených, volných pracovních míst a vysoký počet nezaměstnaných, přičemž tento nesoulad může vzniknout proto, že poptávka po určitém druhu práce roste, zatímco poptávka po jiném druhu práce klesá, přičemž nabídka se nepřizpůsobuje dostatečně rychle. Dalším indikátorem může být růst průměrné délky trvání nezaměstnanosti a také růst času neobsaditelnosti pracovních míst.

---

² Knoll, Oto. Druhy nezaměstnanosti a příčiny jejich vzniku, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha: 1993

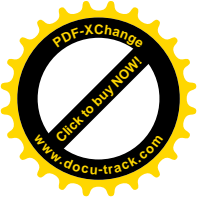
Strukturální nezaměstnanost je často spojována s technologickou nezaměstnaností, při které dochází k nenávratné ztrátě pracovních míst, jako důsledku nahrazování živé práce technikou.

Na odstranění strukturální nezaměstnanosti je důležitá pomoc při začleňování osob na pracovní místa, na zvýšení mobility pracovních sil, mzdové dotace, které pro zaměstnavatele zlevní pracovní síly, rekvalifikace, systém profesní připravenosti na školách.

Skrytá nezaměstnanost - je formou nezaměstnanosti. kdy si nezaměstnaná osoba nehledá práci a ani se jako nezaměstnaná neregistruje. Většinou se jedná o vdané ženy nebo o mladistvé. Jsou to lidé, kteří hledání práce rezignovali, a to z různých důvodů, například unikly do jiného statusu – mateřství, práce v domácnosti či studium, nebo si práci vyhledávají samostatně přímo u zaměstnavatelů bez registrace na úřadu práce. Skrytá nezaměstnanost je dána i tím, že mnoho uchazečů o zaměstnání je vyřazováno, jsou sice neumístěni, ale zařazeni do různých programů pro nezaměstnané – rekvalifikace, veřejně prospěšné práce atd. Dále se také hovoří o skryté nezaměstnanosti v případě osob s vysokým věkem, nebo nějakým handicapem, které jsou vyloučeny z trhu práce, je jim nabídnut například odchod do předčasného či invalidního důchodu, i když by tito lidé v případě dostatečné nabídky práce mohli a chtěli pracovat.

Neúplná zaměstnanost, nepravá nezaměstnanost - jde o existenci pracovníků, kteří se musí dělit o své pracovní místo ještě s někým druhým (jde o práci na poloviční úvazek). Tímto typem neúplné zaměstnanosti se snaží společnost čelit masové nezaměstnanosti. Nejčastěji jde o zkrácenou pracovní dobu či spolusdílení jednoho místa, kdy se o jedno pracovní místo dělí dvě osoby (taktéž o příjem). Jsou pokusy o zavedení čtyřdenního pracovního týdne a snížení počtu pracovních hodin a s tím spojené procentuální snížení výdělku tak, aby trh práce byl schopen absorbovat především mladé nezaměstnané. Tento trend se v poslední době čím dál více objevuje jak ve vyspělých zemích evropského společenství, tak i v USA. Práce na zkrácenou pracovní dobu představuje značnou sociální změnu, i když se to zatím týká jen určité části sociálních kategorií, jako je například v západní Evropě typická zaměstnanost pro ženy, zejména žen vstupujících na pracovní trh.

Co se týká nepravé nezaměstnanosti, jde o osoby, které jsou sice nezaměstnané, ale ani tak nehledají práci. Práci, která je jim nabízena úřadem práce, odmítají, ale spíš se

snaží vyčerpat v plném rozsahu nárok na podporu v nezaměstnanosti. Patří sem i osoby, které se zaregistrují na úřadu práce jako nezaměstnané, ale přitom načerno pracují a zároveň pobírají podporu v nezaměstnanosti.

Dlouhodobá nezaměstnanost - přetrvávající nezaměstnanost spojená v individuálních případech, kdy jedinec nemůže získat nové zaměstnání a zůstává proto nezaměstnaným déle než jeden rok (někdy se dále vydělují osoby nezaměstnané déle než dva roky). Je charakteristická pro určité sociální kategorie a vytváří problémy jak pro nezaměstnané (životní strategie), tak i pro společnost (nároky na sociální stát).³

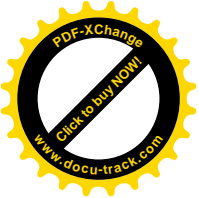
1.2 Právo na práci

Právo na práci a právo na zaměstnání:

Řada významných mezinárodních dokumentů zařazuje mezi základní lidská práva i právo na práci a na svobodnou volbu povolání. Lze konstatovat, že většina států přijímá a uznává pojetí a obsahové vymezení lidských práv tak, jak jsou zakotvena ve Všeobecné deklaraci lidských práv Organizace spojených národů z roku 1948 a na ni navazujících mezinárodních úmluvách. Problémem v současné době však již většinou není formální přihlášení se k těmto principům, ale spíše jejich konkrétní realizace v životě každého jednotlivého občana. Z hlediska základního členění lidských práv je v současné době právo na práci chápáno jako jedno ze základních sociálních práv občanů. Právo na práci je dnes již historickou kategorií, bylo formulováno jako konkrétní sociální požadavek již v průběhu buržoazních revolucí, prošlo složitým vývojem, v různých dobách se měnil jeho význam i obsah až k současnému výrazně humanistickému pojetí. Pokud jde o mezinárodní dokumenty, je právo na práci, jak již bylo výše uvedeno, obsaženo především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, kde se v článku. Úmluva č. 111 o diskriminaci v zaměstnání a povolání, Úmluva č. 142 o rozvoji lidských zdrojů. Za nejdůležitější je označována Úmluva č. 122 z roku 1964 o politice zaměstnanosti, kde se v článku I stanoví, že "za účelem podpory hospodářského

---

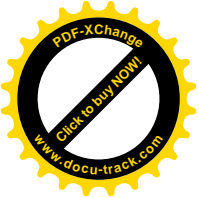
³ Mareš, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 3 vyd. Praha: Slon, 2002, 20-24 s

růstu a rozvoje, zvýšení životní úrovně, krytí potřeb pracovních sil a překonání nezaměstnanosti a neúplné zaměstnanosti má každý členský stát vyhlásit a provádět jako jeden ze svých hlavních cílů aktivní politiku zaměřenou na podporu plné a produktivní zaměstnanosti a svobodné volby povolání". Z poslední doby pak lze uvést Úmluvu č. 168 z roku 1988 o podpoře zaměstnanosti. Z výše uvedených dokumentů jednoznačně vyplývá význam práva na práci jako jednoho ze základních sociálních práv člověka, jehož realizace mu vlastně dává možnost zajištění vlastní nezávislé existence, základních životních potřeb. Na základě citovaných mezinárodních dokumentů můžeme shrnout - a také tak bývá nejčastěji chápáno právo na práci jako právo každého člověka na uplatnění vlastních schopností a jejich prostřednictvím na získání prostředků k uspokojení svých základních potřeb. Právo na práci ovšem zdaleka neznamena pouze právo práci získat, tedy svobodně si ji zvolit, ale aby skutečně došlo svého naplnění, tj. zajistilo získávání prostředků k obživě, pak musí zahrnovat i určitou stabilitu vzniklého pracovního vztahu, tedy právo získanou práci si udržet a pozbyt ji jen na základě stanovených pravidel. A konečně je sem nutno zahrnout i právo na hmotné zajištění v případě, že občan z nějakého, zákonem uznaného důvodu, pracovat nemůže. S tím souvisí i právo dovolat se ochrany svých práv u nezávislých soudů. Právo na práci nelze chápat v žádném případě jako právo absolutní - to znamená stát nemá povinnost každého občana za každou cenu zaměstnat, ale má povinnost vytvořit takové podmínky, aby občanovi umožnil získávat prostředky k obživě svojí prací. A zde je třeba si uvědomit celý rozsah pojmu právo na práci, které v sobě zahrnuje v širším smyslu právo každého jednotlivce uplatnit svoji tvůrčí aktivitu, například i ve formě soukromého podnikání, podmínky k tomu však musí být dány i jinými právními odvětvími a v užším smyslu to pak znamená uplatnění tvůrčí aktivity jednotlivce ve formě závislé (námezdní) práce. V tomto užším smyslu bývá právo na práci také označováno jako právo na zaměstnání.

Listina základních práv a svobod a právo na práci :

V České republice má každý právo na práci. Toto právo na práci je zakotvené v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky č.2/1993 Sb. Právo na práci je zakotvené v Listině základních práv a svobod v hlavě čtvrté čl. 26 odst. 3) Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací.

Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje, podmínky stanoví zákon.

Právo získávat prostředky pro své potřeby prací je realizováno jako právo na zaměstnání, které je zabezpečeno zák. č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších novel. Právem na zaměstnání se rozumí právo občanů, kteří chtějí pracovat a o práci se skutečně ucházejí:

- a) na zprostředkování pracovního uplatnění ve vhodném zaměstnání,
- b) na rekvalifikaci nezbytnou k pracovnímu uplatnění,
- c) na hmotném zabezpečení před nástupem do zaměstnání a v případě ztráty zaměstnání

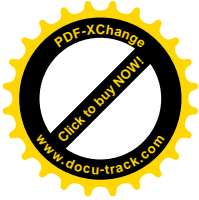
Občan má právo svobodně si zvolit své zaměstnání a vykonávat je na celém území ČR, nebo si může zabezpečit zaměstnání v zahraničí.

Státní politika zaměstnanosti a působnost orgánů ČR na tomto úseku je upravena zák. č. 9/1991 Sb., ve znění pozdějších novel. V zákoně se upravuje zejména zprostředkování zaměstnání, zřizování společensky účelných pracovních míst, vytváření veřejně prospěšných prací, rekvalifikace a zaměstnání občanů se změněnou pracovní schopností.

Zřizování společensky účelných pracovních míst a vytváření veřejně prospěšných prací pro uchazeče o zaměstnání je upraveno vyhl. č. 35/1997 Sb. Dohoda úřadu práce se zaměstnavatelem se může týkat návratné finanční pomoci, dotace na úhradu mezd, dotace na úhradu úroků z úvěrů a jiné účelové dotace. Krátkodobým umístěním uchazeče o zaměstnání na veřejně prospěšnou práci se rozumí doba nepřesahující 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců (§7)

Uchazeči o zaměstnání, kterému není do sedmi kalendářních dnů ode dne podání žádosti na úřadu práce zprostředkováno vhodné zaměstnání nebo zabezpečena možnost rekvalifikace, se poskytuje hmotné zabezpečení, a to nejdéle po dobu šesti měsíců, tj. podpůrní dobu (§ 12 až 18 zák. č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

Zák. č. 9/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů ČR na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, je upraveno hmotné zabezpečení občanů ucházejících se o zaměstnání a při rekvalifikaci a zabezpečování zaměstnání občanů se změněnou pracovní schopností.

Zák. č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů, jsou stanoveny podmínky pro poskytování dávek sociální péče, příspěvku na výživu dítěte a příspěvku při péči o blízkou a jinou osobu. Sociálně potřebnou je osoba, jejíž příjem nedosahuje částek životního minima stanoveného zák. č. 463/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Právo na pomoc v hmotné nouzi je upraveno v čl. 30 odst. 2 v Listině základních práv a svobod. Zák. č. 117/1995 Sb. se upravuje státní sociální podpora, jíž se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatních potřebách dětí a rodin a kterou stát poskytuje i při některých dalších sociálních situacích.⁴

1.3 Co znamená zaměstnání a práce pro člověka

Práce je pro člověka velmi důležitou součástí jeho života, bez které by se nemohl dále rozvíjet. V minulosti potřeboval člověk pracovat na tom, aby se uživil a zajistil bezpečí svého domova či okolí. To znamenalo pro člověka práci na celý den a nezbýval mu čas na jiné aktivity. Později, až si dokázal člověk práci zjednodušit, a to tak, že se stále zdokonaloval, vymýšlel nástroje a postupy tak, aby si co nejvíce práci zjednodušil. Člověk dokázal svým myšlením a schopností zorganizovat si práci natolik, že mu část dne zůstalo na jiné aktivity. Práce je tedy pro člověka určitou kulturou, se kterou je spjatý od doby, kdy se vyvinul. Práce prošla také vývojem, a to díky člověku, který ji dokázal organizačně uspořádat tak, že každý se věnuje jen určité práci a poté formou směny, později penězi, si dokázal zajistit všechny potřebné věci na uživení, popřípadě i na jiné věci. Vlivem rozvoje průmyslu a hospodářství vznikají zaměstnanecké poměry, kdy člověk chodil do zaměstnání, kde vykonával určitou práci za odměnu (placenou práci).

Ve středověku práce sloužila k udržení živobytí a nikoliv k expanzi potřeb. Základní charakteristikou zaměstnání v té době byla jeho nepravidelnost. Závislost na přírodních podmínkách vedla k pravidelnému střídání období práce a nedostatku práce. Spíše než o nezaměstnanost šlo tehdy o skrytou nezaměstnanost či podzaměstnanost.

---

⁴ Fegl, Vladimír. Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR. vyd. Praha: C.H Beck, 1997, 126-127s.

Bylo to odrazem sezónního cyklu práce, kterému tehdy podléhalo nejen zemědělství, ale i řemesla a zárodky průmyslu. Muž tehdejší doby byl mužem mnoha zaměstnání a jeho práce byla organizována z velké části kolem jeho domácnosti. To oslabovalo jeho závislost na placené práci.

Ekonomická činnost v domácnosti představovala tehdejší formu pojištění v nezaměstnanosti a příspěvku v nezaměstnanosti (to znamená, že se rodina dokázala uživit částečně z vlastních zdrojů). Ztráta zaměstnání hlavy rodiny pochopitelně znamenala těžkosti a musela být kompenzována příjmy ostatních členů rodiny.

Vyloučení ze zaměstnání znamená deprivaci v základních potřebách, které zaměstnání a práce přímo uspokojují, či jejich uspokojování je s nimi úzce spojeno. Nejde jen o účast na konzumu (jak v primárním slova smyslu jako „ spotřeba“ , taky odvozeně jako „účast na statusu“, který je touto spotřebou vytvářen a potvrzován). Práce má v naší kultuře hlubinné zakotvení jak v uspořádání společnosti, tak v psychice člověka, i když není shody v tom, proč je pro člověka tak důležitá. Jestliže nemáme povinnost ráno vstát a jít do práce, pak se ocitáme v nebezpečí, že nás ovládnou fantazie a emoce. Je však třeba hned poznamenat, že v naší kultuře není důležitá pouhá práce, ale placená práce, neboli zaměstnání.

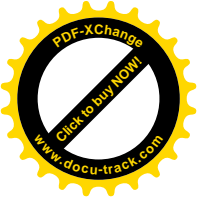
O tom, že pracovní vztahy jsou zdrojem identity člověka, vypovídá i to, že jedním z nejdůležitějších principů pořadajících životní dráhu člověka jsou přechod k ekonomické aktivitě a ukončení této aktivity. Zaměstnání je i prostředkem společenského vzestupu, takže nezaměstnanost neznamena jen ztrátu dosavadního statusu, ale i ztrátu statusů budoucích.

Zaměstnání hraje v naší kultuře roli centrální instituce, skrze kterou se definujeme. Cíle, status, sociální kontakty, struktura našeho života i jednotlivých dnů jsou primárně odvozovány z našeho zaměstnání. Naše vzdělání je chápáno jako příprava na zaměstnání a náš volný čas jako regenerace pro další práci v zaměstnání. Ostatně ani nezaměstnanost není vymezena pozitivní atributy, ale negativně jako ztráta zaměstnání. Také moderní občanství, jako plnoprávné členství člověka ve společnosti, bylo od počátku svého rozvoje koncem 18. století postupně spojováno se statusem zaměstnané osoby. Bez zaměstnání jsou v naší kultuře lidé sražení do nestrukturované sociální a morální prázdnoty.⁵

---

⁵ Mareš, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 3 vyd. Praha: Slon, 2002, 68 s.

Podle *Jahodové*, která stála u zrodu moderního výzkumu nezaměstnanosti, uvádí pět základních potřeb, které jsou uspokojovány zaměstnáním a jejichž uspokojování tedy nezaměstnanost omezuje či blokuje:

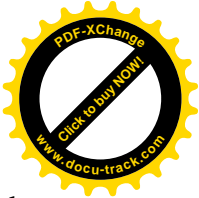
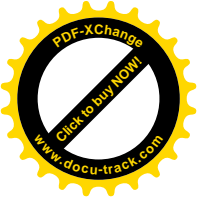
- vytváří pro zaměstnaného člověka reálnou strukturu času (dne, týdne a roku)
- znamená příležitost pravidelně sdílené sociální zkušenosti mimo rámec rodiny
- umožňuje jedince podílet se na cílech a účelech, kterého přesahují
- vymezuje jeho osobní status a osobní identitu
- vynucuje si řadu aktivit, k nimž bez zaměstnání člověk není motivován

Pro člověka je tedy práce nezbytností, bez které by nebylo jeho začlenění do společnosti a rozvoj osobnosti by nemohl fungovat. Jde o to, že práce je spjatá s vývojem člověka od jeho počátku z dob minulých, kdy musel pracovat (lovit, obdělávat půdu atd.), aby se uživil a přežil. Bylo to nutností a samozřejmostí, bez které se nedalo přežít. Teprve až s nástupem průmyslové revoluce se práce začala rozdělovat na nutnost a potřebu, kdy nutností bylo pracovat, aby si člověk uživil a potřebou, aby se mohl dovolit pořídit věci, které nejsou nezbytné. Začaly z práce vznikat přebytky a na obživu stačilo pracovat jen omezenou dobu.

Lidé při práci získávají nové zkušenosti, pracovní návyky, role, což vše vede k začlenění člověka do společnosti jako potřebného a prospěšného člověka pro společnost a také udržuje do značné míry jejich duševní a fyzické zdraví. I když je práce pro člověka časově náročná, namáhavá a vyčerpávající, na druhé straně mu zajišťuje osobnostní rozvoj, pocit uspokojení a životního smyslu. Práce, jako přírodní a kulturní aktivita, jako jednota fyzické a duchovní námahy, totiž odpovídá hlubinné biologické potřebě člověka přirozeně zatěžovat bytostné síly, konfrontovat je s rodově příbuznými silami a strukturami přírody.

Ke vztahu práce a lidské přirozenosti můžeme tedy říct, že potřeba pracovat, přetvářet okolní svět, nemůže být jen výsledkem výchovy a stimulačního vlivu rodinného či sociokulturního prostředí. Zdá se, že jako součást lidské přirozenosti musela být zakotvena již v konzervativním genomu člověka. Tak jako každý normální a zdravý organismus pasivně nečeká na podněty z vnějšího světa, nýbrž je spontánně sebezáchovně aktivní, také normální zdravý člověk má vedle hladu a žízně nutkavou potřebu účelové aktivity spojené s poznáním, hrou a námahou – potřebu práce. Za normálních podmínek pocítuje přetlak vnitřních sil, nereflektovaně vyhledává to, co lze ve vnějším prostředí poznat, technologicky využít a změnit. Jeho energetický přísun ve

formě potravy jako by trvale převyšoval nároky organismu v tzv. režimu chodu naprázdno. Práce – fyzická a duševní – však patrně působí i jako droga. Může lidský organismus přetěžovat, ale také zjednávat jeho dočasnou rovnováhu v celkové dynamické nerovnováze, vyrovnávat některé vnitřní tenze a produkovat nové, probouzet provokativní nejistoty, zajímavé otázky i povznášející stavy mysli.

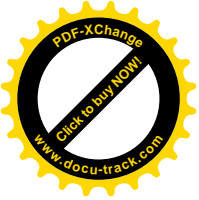
Giddens (1989) shrnuje šest charakteristik placené práce, které mají pro život člověka význam :

1. Peníze. Mzda nebo plat jsou hlavním zdrojem uspokojování potřeb a určují i to, jaké potřeby člověk vůbec má.
2. Úroveň činnosti. Zaměstnání je základnou pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka, dokonce i tehdy, když jde o práci rutinní.
3. Rozmanitost žití. Zaměstnání představuje vstup do kontextu kontrastujícího s domácím prostředím. Nezaměstnanost omezuje člověka jen na prostředí jeho domácnosti.
4. Struktura času. Pro osoby v zaměstnání je den obvykle organizován podle rytmu práce. I když někdy může být ubíjející, přináší smysluplné uspořádání denních aktivit. U toho, kdo se ocitl mimo zaměstnání, se rozvíjí apatie vůči vnímání času a nuda se pro ně stává hlavním problémem.
5. Sociální kontakt. Pracovní prostředí často přináší přátelství a příležitosti participovat na širších aktivitách s ostatními lidmi.
6. Osobní identita. Zaměstnání je obvykle ceněno i pro stabilní sociální identitu, kterou nabízí. Pro muže je jeho sebeúcta většinou založena na jeho finančním příspěvku pro jeho rodinu.⁶

Práce či zaměstnání není pro člověka jen získávání prostředků k uspokojování potřeb, ale také hraje velkou roli v oblasti zdraví, a to jak duševního, tak i fyzického. To znamená, že práce či zaměstnání jsou pro člověka zdravotně důležité.

---

⁶ Mareš, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 3 vyd. Praha: Slon, 2002, 71 s.

1.4 Nezaměstnanost a zdraví

Pokud jedinec ztratí práci a je vyřazen z pracovního procesu, přináší to kromě problémů sociálních i důsledky zdravotní. Obecně lze říci, že práce je první základní podmínkou lidské existence. Práce je pro člověka nezbytná, protože ovlivňuje biologické, sociální a psychologické faktory. Většina lidí má k práci a pracovnímu prostředí, ve kterém se pohybuje, určitý symbolický vztah, který, když je narušen, tak bývá prožíván jako skutečná separace a ztráta, která má za důsledek změnu biologických, psychologických a sociálních faktorů. To pak ovlivňuje zdravotní stav jednotlivce či postižené populace. Ztráta zaměstnání, či ztráta vykonávat zaměstnání ve své profesi může vést nejen ke ztrátě příjmu, ale také k narušení emoční pohody, rodinné rovnováhy, sociálních vztahů, kvality života, a dokonce i zdraví.

Zdravotní důsledky při ztrátě zaměstnání a dlouhodobé nezaměstnanosti jsou zhoršení tělesného zdraví, a to vyšší pravděpodobnost rozvoje kardiovaskulárních onemocnění, bronchiálních poruch, vysokých hodnot cholesterolu v séru a vysokého krevního tlaku, vyšší úmrtnost. Jako duševní následky nezaměstnanosti to jsou deprese, alkoholismus, poruchy chování, sebevražedné pokusy, sebevraždy, domácí násilí, dále je to snížená sebeúcta a mizí obvykle pocit zdraví a uspokojení, přibývá depresivní symptomatologie a psychosomatických onemocnění, zvyšuje se hostilita a úzkost, je zhoršena kvalita života aj.⁷

Vztah mezi nezaměstnaností a fyzickým vztahem má společného jmenovatele, a to **stres** atakující imunitní systém člověka. Lidé ve stresu jsou schopni sáhnout si na život nebo ohrozit život jiných. Při ztrátě zaměstnání jsou pod určitým trvalým tlakem jak vyřešit své existenční problémy, a to hlavně jak zaplatit půjčky či nájemné, nebo kde vzít na živobytí. V takovém stresu, kdy se lidé dostanou do tíživých hlavně finančních situací, jsou někteří jedinci odhodláni řešit svoji situaci jakýmkoliv způsobem, a to bez ohledu na způsobené následky. Lidé ve stresu jednají různě. Buď tak, že ubližují sobě, nebo jsou podrážděni a ubližují svému okolí. Záleží i na okolí, jak se chová k lidem, kteří se ocitli bez zaměstnání. Měli bychom být více ohleduplní a těmto lidem pomáhat,

---

⁷ Buchtová. Božena a kolektiv. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. 1 vyd. Praha: Grada, 2002, 130s.

protože nikdo z nás neví, kdy se do podobné situace může dostat a poté budeme sami hledat cestu, jak z toho ven.

Stres a jeho působení na náš organismus

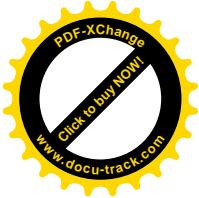
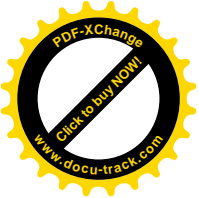
Stresem nazýváme celkovou neurohormonální obranu organismu na mimořádně silný podnět – stresor, jejímž cílem je příprava organismu na zvýšený výdej energie. Jde většinou o přípravu organismu na útok nebo útěk. Projevuje se zvýšenou aktivitou sympatiku, vysokým výdejem hormonů a vyplavováním katecholaminů z dřene nadledvin a kortikoidů z kůry nadledvin. Další příčinou je zrychlený srdeční tep, zvyšuje se krevní oběh a tlak, prohlubuje se dýchání a mobilizují se zdroje energie (glukóza a mastné kyseliny). Krví se přednostně zásobuje mozek, srdce a kosterní svalstvo. Výsledek dlouhodobého stresu je buď adaptace organismu na stresor, nebo vyčerpání a smrt.

Připravenost vyvolaná stresem organismu na zvýšený výdej energie, tedy fyziologická připravenost, zůstává většinou v současnosti nevyužita, což při opakovaném stresu bez fyzického výkonu vede k chorobným změnám. Stresorem rozumíme mimořádně silný podnět přicházející z vnějšího prostředí, což může být podnět fyzikální, chemický, biologický, psychologický či sociální, který ohrožuje život jedince a vyvolává v organismu stres nebo stresovou reakci. Určitá míra stresoru je pro člověka nezbytná k přežití a k jeho připravenosti reagovat. Trvání i frekvence prožitého stresu jsou důležité k tomu, jak velké budou dopady na zdraví a nemoc jedince.

Psychologické stresy a jejich biologické jevy mohou trvat od několika minut do několika let. Chroničnost je založena na trvání přítomnosti podnětů, které spouští stresovou odpověď (např. pokračující nezaměstnanost, nouze, život v nebezpečném okolním prostředí). I když trvají krátce, mohou se vracet dotěrnými myšlenkami o minulých událostech.⁸

---

⁸ Buchtová, Božena a kolektiv. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. 1 vyd. Praha: Grada, 2002, s. 137

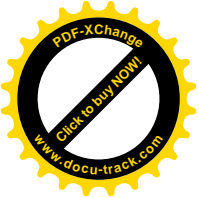
Duševní onemocnění ve spojitosti s následky nezaměstnanosti

Duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem psychoaktivních látek – nejde jen o alkoholismus, ale i jiné toxikomanie. Alkohol je nejčastěji zneužíván, je drogou, která má za následek návyk a následné poškození zdraví jedince a s tím spojených dalších škod ve společnosti. Alkohol vede také ke stresovým situacím, což má za následek rozpad rodiny, negativní psychologické následky u dětí a vede také k nezaměstnanosti či bezdomovectví. Zvláště mladí nezaměstnaní zvyšují v porovnání s vrstevníky, kteří jsou zaměstnaní konzumací alkoholu a také jsou častějšími kuřáky. Jsou určité spojitosti mezi nezaměstnaností a zhoršujícím se zdravotním stavem. Lidé se zdravotními problémy hůře hledají nové zaměstnání. Ke zvýšenému zneužívání látek mohou přispívat ekonomické problémy. Například počty úmrtí v důsledku cirhózy jater (způsobené alkoholem) mají tendenci se zvyšovat v souvislosti s nárůstem nezaměstnanosti. Problém alkoholu je v jeho nejsnadnější dostupnosti a pokud pracující člověk v určité míře požíval alkohol, tak v době stresu, který je vyvolán např. jeho propuštěním z pracovního poměru, se stává tou nejjednodušší cestou k dočasnému řešení a utíkaní od řešení vzniklé situace.

Poruchy nálady - tady se dá zařadit hlavně deprese, mánie smíšené afektivní poruchy.

Deprese z pracovní deprivace – rozumí se tím fyziologické, psychologické a sociální důsledky nechtěné ztráty práce, projevující se depresí. Deprese z nezaměstnanosti je tím hlubší, čím více se jedinec cítí osobně vinen za svoji nezaměstnanost, čím méně může ovlivnit svoji situaci, čím má menší vyhlídky na novou práci, čím méně si dovede vytvořit do budoucna realistickou perspektivu, čím je horší finanční situace, čím má méně osobních zkušeností s ovlivňováním svých záležitostí v podobných situacích, čím má menší podporu v rodinném a nejbližším sociálním zázemí.

Neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresem a somatoformní poruchy
Mnoho lidí se naučilo v průběhu života mechanismy, kterými se snaží vyrovnávat se s určitým druhem zátěže a životních událostí, kterému se obvykle říká stres. Někteří

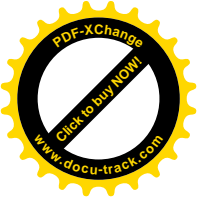
jedinci, ale tuto určitou schopnost vyrovnat se s životními událostmi a stresy nezískali. Tito lidé mohou reagovat na stresové situace mimo jiné i tělesnými příznaky, jde hlavně o tělesné obtíže, které mají somatický podklad. Navenek se to projevuje tak, že člověk dlouho hovoří o svých obtížích, na druhé straně může opakovaně hledat pomoc. Zde jde o somatizaci, která je definovaná jako proces, ve kterém jedinec sděluje své psychologické problémy tělesnými příznaky. Somatizace je nevědomý mechanismus, nejde o simulaci a může mít i sekundární cíl, zisk z onemocnění v podobě přitáhnutí pozornosti na sebe a manipulace druhými.⁹

Poruchy osobnosti a chování u dospělých – ke specifickým poruchám osobnosti patří osobnosti paranoidní, schizoidní, disociální, emočně nestabilní, histriónské, anankastické a úzkostné. Mezi nezaměstnanými se mohou vyskytovat určité problémové osobnosti, které pak ve společnosti naráží, jako jsou disociální a emočně nestabilní osobnosti, ke kterým patří i hraniční porucha osobnosti. Převážně z této oblasti psychopatologie pak vychází, a to nejen u nezaměstnaných osob páchajících trestné činy formou násilí vůči druhým. Muži charakterizovaní násilím, kteří napadají druhé, jako osoby s projevem hněvu, násilí a pocity subjektivního neštěstí, což může být i ztráta zaměstnání či dlouhodobá nezaměstnanost. K rizikovým faktorům pozdější nezaměstnanosti patří i agresivita v dětství dle studií, které byly v této oblasti provedeny. U agresivních dětí, které se v době dospívání ve škole stávaly obtížně přizpůsobivými až nepřizpůsobivými, později v dospělosti se stávají dlouhodobě nezaměstnanými. Proto se musí již v dětství preventivně věnovat pozornost těmto agresivním dětem.

Dalším rizikem jsou duševní poruchy spojené se sebevraždou. Bylo provedeno mnoho studií mezi nezaměstnanými a sebevraždou při výskytu duševních poruch. Sebevražednost u nezaměstnaných s duševními poruchami je jen malý zlomek, a tudíž se dá říci, že nezaměstnanost není významným prvkem u sebevražd. Jde spíše o to, že nezaměstnaností se duševní poruchy prohlubují a zhoršují jejich stav, protože nezaměstnanost je významný zdroj sociálního stresu, který může poškodit léčení a tím přispět ke zhoršení průběhu duševní poruchy.

---

⁹ Buchtová, Božena a kolektiv. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. In vyd. Praha: Grada, 2002, s. 143

Somatická onemocnění

Emoční poruchy se mohou ve svých důsledcích projevovat jako tělesná onemocnění. Léčením emočních poruch, které se projevují jako tělesné poruchy, se zabývá psychosomatická medicína (jednota psychiky a těla). Ve většině psychosomatických poruch je určitá spojitost mezi psychologickými faktory a fyziologickou dispozicí k nemoci. Nezaměstnanost je spojena se zvýšenými zdravotními riziky, projevující se např. větší potřebou zdravotnických služeb, mortalitou a psychickými podmíněnými potížemi. Naopak zase přesčasová práce vede k zvýšení hladin stresových hormonů, k nárůstu mortality na kardiovaskulární onemocnění aj.

Cukrovka – psychosociální faktory mohou ovlivňovat průběh cukrovky. Bylo provedeno několik studií o působnosti nezaměstnanosti a cukrovky, ale nebyla přímo zjištěna souvislost této nemoci a nezaměstnanosti či jiné stresující podněty. Příčina choroby totiž dosud není zcela známa, existují jen genetické faktory a 90 % diabetiků jsou otlí. Cukrovka je celosvětový problém a je jedním z nejzávažnějších chronických onemocnění. Léčení diabetu zahrnuje fyzickou aktivitu a dietu s nízkým obsahem uhlohydrátů a nasycených tuků. Někteří potřebují inzulín, mnohým stačí perorální léky. Vzhledem k nezaměstnanosti lidé trpící cukrovkou nemají dostatek financí na adekvátní výživu a dále řeší vzniklé stresové situace konzumací alkoholu, drog a léků.

V současnosti roste počet jednotlivců, kteří žijí a pracují s cukrovkou, ale cukrovka může ovlivnit zaměstnání, a to hlavně když diabetické komplikace omezí praceschopnost postiženého. Pozdější diabetické komplikace jsou dle studií důvodem méně časté zaměstnanosti, vyšší pravděpodobnosti invalidního důchodu. Nezaměstnanost patří u diabetiků spolu s nižší sociální vrstvou k rizikovým faktorům vzniku deprese.

Vysoký krevní tlak – dle provedených studií bylo zjištěno, že nízké postavení v práci, pracovní nejistota, nízký pracovní výkon, ohrožení nebo fakt nezaměstnanosti zvyšuje u obecné, zvláště mužské populace pravděpodobnost rozvoje vyššího krevního tlaku. U žen psychologické potíže a sociální odcizení mohou rovněž zvýšit výskyt hypertenze, a to hlavně ve spojitosti s chováním ohrožujícím zdraví.

Astma – astma patří ke klasickým psychosomatickým chorobám. Úzkost pocit frustrace, časté neshody a atmosféra napjatých rodinných situacích tvoří často základ patologických změn v průduškách. Faktory související s předčasným úmrtím astmatiků byly například sociální izolace, zneužití v dětském věku, neurotická onemocnění, manželské nebo soudní problémy, abúzus alkoholu, poruchy osobnosti, deprese, nedávné úmrtí v rodině i nezaměstnanost. Přesný důvod vzniku astmatu je zatím jen předpokládán a to, že je ovlivněn více faktory, jde především o genetickou predispozici vývoje závažného astmatu, vystavení alergenům, expozici částicům prachu začátkem života, tabákový kouř, nedostatek edukace o astmatu a přístupu k podpůrným skupinám, neadekvátní léčení lékaři primární péče, nedostatečnou dosažitelnost specialistů, podcenění významu časté intervence a sledování bronchiálních zánětů.

Ztráta zaměstnání je jedním z negativních jevů, které mohou ovlivnit průběh astmatu, u lidí, kteří mají k této nemoci dispozice, může tento stres vyvolat propuknutí tohoto závažného onemocnění.

Vředová choroba žaludku a dvanáctníku – Nezaměstnanost a rodinná anamnéze vředového onemocnění byly identifikovány jako nezávislé prediktory recidivy vředové choroby. Podle jedné ze studií bylo zjištěno, že čím nižší socioekonomická třída, tím větší bylo riziko výskytu onemocnění vředovými chorobami.

Kožní choroby – vliv emočního stresu, zvláště stresujících životních událostí, má vliv na průběh různých kožních nemocí.

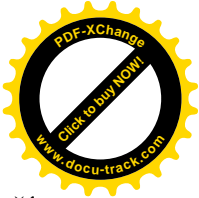
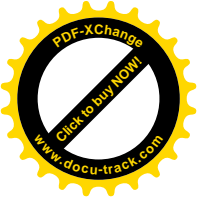
Léčení – nejdříve se musí zjistit kompletní diagnostika u nezaměstnaných a na podkladě jejích závěrů je možno navrhnout terapeutický plán, který by měl být komplexní. Měl by zahrnovat jak sociální tak psychosociální zásahy, vhodně indikovat psychoterapii a farmakoterapii.

Psychoterapie – je důležité, aby daný terapeut pracoval metodou, která mu vyhovuje a kterou ovládá, dále aby léčil pacienty, kterým vyhovuje on i jeho metoda.

Farmakoterapie – nezaměstnanost, tak jako jiné nemocné, léčíme farmaky podle cílových syndromů a lečí se tak, aby nevyvolaly závislost na léku. S ohledem na výskyt velkého procenta depresí se většinou léčí antidepressivy.

Sociální opatření – v psychiatrii patří oblast sociální rehabilitaci, např. rehabilitační přístupy typu pracovní terapie ve zdravotnických zařízeních, zajištění práce

v chráněných dílnách, popřípadě i chráněné byty. K sociálním opatřením patří psychologické poradenství, různé formy telefonické pomoci, linky důvěry, naděje a další formy.¹⁰

1.5 Nezaměstnaný člověk ve společnosti

Ztráta statusu

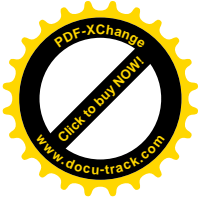
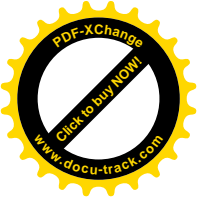
Člověk, i když pracuje těžce a práce mu nepřináší žádné vnitřní uspokojení, si nepřeje být nezaměstnaným. Být nezaměstnaným neznamená jen, že člověk přijde o výdělek, který mu zajišťoval spojené žití, ale hlavně i o to, že ztratí status „mít zaměstnání“, který se změní v nový status „nezaměstnaný“. Být nezaměstnaný je pro člověka podřadný status, kdy většina společnosti a lidí v jeho okolí pracuje a vznikají mu nové nepříjemné povinnosti, jako je žádat o práci. Pomalu a jistě začne ztrácet kontakt s lidmi, kteří pro něho znamenali každodenní společnost, jako spolupracovníci, se kterými prožíval část pracovního dne a někdy i svoje osobní volno. Pomalu ale jistě se nezaměstnaný člověk dostává do nechtěné izolace, jelikož s lidmi, se kterými pracoval, se přestane vídat, což vede k odcizení. Nezaměstnaný člověk se nejvíce upne na rodinu a své nejbližší, kterým je ale zavázán, že musí trpět jeho momentální neschopnost uživit rodinu. V rodinném prostředí nezaměstnaný člověk ztrácí částečně svůj status, a to hlavně muži, kteří se již z minulých dob cítí jako živitelé rodiny a nyní musí být zčásti vyživováni od jiných členů rodiny. Hlavně muži nesou ztrátu role živitele rodiny velice těžce, což vede k tomu, že své problémy začnou řešit alkoholem, drogami či trestnou činností. Ženy jsou většinou na takovou změnu více připraveny, jelikož, jak je obecně známo, většinou jejich výdělek je menší než u mužů a v době mateřské dovolené byly ženy téměř odkázány na výdělek muže.

Nejtěžší to mají lidé, kteří pracovali téměř celý život na jednom pracovišti a těsně před odchodem do penze se ocitnou jako nezaměstnaní. Tito lidé jsou bezradní hledat si

---

¹⁰ Buchtová. Božena a kolektiv. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický, a sociální problém. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s.145-153

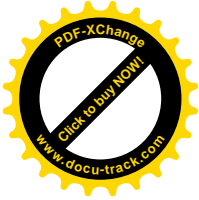
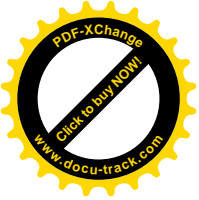

nové místo, jelikož se bojí každé nové věci. Jejich téměř celoživotní ztráta statusu zaměstnaného je o to složitější, že si život zpočátku bez práce nedokáží představit a přijmutí nového pracovního místa, tedy nového statusu v novém prostředí, je stejně těžké jako být nezaměstnaný. Tito lidé velmi často upadají do depresí a jejich život se během několika měsíců téměř rozpadne, jelikož nejsou schopni čelit nové situaci-být nezaměstnaným. Velice často zůstávají ve svém zaměstnání i přesto, že jejich podmínky se oproti minulosti dosti zhoršily a raději přijímají podřadnou práci na svém známém pracovišti, než zůstat bez práce. Problém je, že mnoho nových zaměstnavatelů je si toho vědomo a snaží se co nejvíce na těchto lidech ušetřit, protože vědí, že svou práci neopustí a zneužívají jejich postavení tím, že jim nemusí tolik platit za práci.

Je zajímavé, že lidé, pokud přijdou o práci, zůstanou závislí na podporách, ve společnosti se cítí být podřadní a neschopní a společnost se na ně taky tak dívá. Nikdo totiž nevidí nebo ho to nezajímá, že starší člověk, který pracoval pro společnost třeba 30 let, při ztrátě zaměstnání je brán na stejnou úroveň jako ten, kdo nebyl ještě nikdy zaměstnán. Společnost nerozlišuje, a to je chyba, kolik let kdo pracoval a kdo pro společnost byl prospěšný. Když člověk ztratí práci před penzí a je nezaměstnaný, dostane nový status nezaměstnaný a je jedno jak, dlouho pracoval. Pokud ale se mu podaří pracovat až do důchodového věku, je společností považován i přesto, že již společnosti nepřináší téměř nic.

Nejhůře snáší změnu svého statusu lidé, kteří si v pracovním prostředí vybudovali určité vysoké postavení a ve společnosti byli uznávanými. Při nezaměstnanosti se tito lidé dostanou z vysokého postavení ve společnosti na jeho okraj, což je pro ně největší ponížení, a musí si zvyknout na toto nové postavení.

Negativní status spojený s nezaměstnaností může být nezaměstnanými vnímán jako stigma, neboli viditelné znamení svého selhání. Což vede k tomu, že řada osob po ztrátě zaměstnání odmítá přijmout status nezaměstnaného a vyhýbá se všemu, co by ho mohlo jako nezaměstnaného identifikovat. Snaží se skrýt sám fakt ztráty zaměstnání, často nejen před sousedy či před příbuzenstvem, ale i před vlastní rodinou.

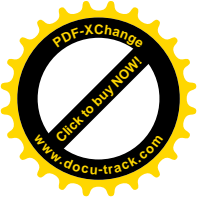
Nezaměstnanost a sociální patologické jevy

Dlouhodobá nezaměstnanost má nežádoucí vliv nejen na jednotlivce, nýbrž i na celou společnost. Takto postiženou společnost provází zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, což zjišťujeme spíše nepřímou, a to zvýšenou konzumací alkoholu, nikotinu a drog (zejména u mladých lidí), vyšší nemocností a rostoucí spotřebou léků, vyšším výskytem sebevražedných pokusů. Zákeřnost této věci spočívá v tom, že zpočátku může být i nezaměstnanost prožívána jako určitá forma dovolené. Později, při opakovaném neúspěchu při hledání nového zaměstnání, to přerůstá k pocitu nepotřebnosti, marnosti a beznaděje, což vede k patologickému chování jedince. Průvodními jevy dlouhodobé nezaměstnanosti jsou zvýšená míra kriminality a násilí, rasové a meziskupinové konflikty, krize v rodině a v sociálních institucích. Nezaměstnanost provází i ztráta úcty k autoritám a politickým stranám nebo vládě, která zrovna řídí státní aparát, což lidé bez zaměstnání viní ze situace, do které se dostali.

Alkohol je nejčastější způsob, kterým řeší hlavně muži svůj problém v nezaměstnanosti a není ani divu, jelikož naše republika patří mezi první v žebříčku v konzumaci alkoholu na hlavu. A při depresi je to často nejjednodušší způsob zapomenutí vzniklého problému. Tento návyk na alkohol vznikl už při zaměstnání, ale jen v malé míře, jelikož byl jedinec brzděn tím, že ráno musí do zaměstnání, kde nesměl být pod vlivem alkoholu. Tato brzda při nezaměstnanosti je odbourána a nezaměstnaný člověk zvyšuje svoje alkoholové dávky. Takové řešení problémů velmi často končí závislostí na alkoholu, která je spojena s násilím, a to hlavně domácím násilím.

Hazardérství se většinou týká mužů, kteří při ztrátě zaměstnání věří, že svou situaci vyřeší výhrou na hracích automatech. Čím více peněz prohrají, tím více se dostávají do velmi svízelných situací. Nejdříve prohrají veškeré peníze z rodinného rozpočtu, což vede k rozpadu rodiny, a poté si začnou půjčovat u známých, což vede ke ztrátě všech nejbližších ve svém okolí, a takový člověk zůstává izolován od společnosti. To vše ve spojení s alkoholem a drogami může vést až k sebevražedným pokusům.

Domácí násilí je častý jev opět u mužů, který je spojen s alkoholem. Problém domácího násilí je i ten, že muž se nedokáže smířit s tím, že není hlavní živitel rodiny,

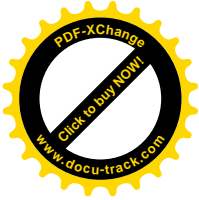

tedy hlava rodiny, podle kterého se všichni řídili. Svou pozici v rodině si proto velmi často za pomoci alkoholu vynucuje domácím násilím, aby dokázal, že je stále hlava rodiny. Takové jednání vede k rozvodu a narušení celé rodiny. Situace, kdy dochází k násilí, snášejí nejhůře děti, a to jako svědci těchto případů nebo v konečném důsledku i jako objekti. To může zanechat velmi negativní psychické újmy, které někdy nelze napravit.

Drogy patří k patologickým jevům hlavně u mladých lidí, tedy pokud budeme mluvit o tvrdých drogách. Většinou to začíná u alkoholu, který postupuje k drogám tvrdším. Pokud se mladí lidé dostanou do stavu bezradnosti, nechtějí tento stav snášet, a proto se snaží co nejrychleji se těchto problémů zbavit. Nezaměstnanost, tedy hlavně nemít dostatečný příjem, představy na život, jako je například vyřešení bytové situace, mohou mít za následek velmi lehké sklouznutí k požití drog na základě doporučení nebo dokonce poskytnutí drog od svých kamarádů a vrstevníků. Tento problém je velmi závažný pro společnost, jelikož pokud se mladý člověk, který se ještě vůbec nezapojil do pracovního trhu a hned se ocitne na okraji společnosti se statutem nezaměstnaný tedy nepotřebný pro společnost dostane do závislosti na drogách, je už těžké i společnost takového člověka dostat zpět do společenského pracovního prostředí. Pokud u něho nejsou naučené pracovní návyky a potřeba pracovat a zdokonalovat se, je to pro společnost velká ztráta.

Nadměrné požívání léků - jedná se hlavně o problém, kterým řeší své tíživé potíže při ztrátě zaměstnání ženy. Většinou se jedná o léky proti depresím a léky proti bolesti hlavy. Pokud žena zůstane s dětmi sama a musí řešit ekonomické problémy a výchovu dětí, velice často sahá po lécích.

Trestná činnost, kterou řeší jedinci bez zaměstnání svoje problémy, se většinou odvíjí na majetkové trestné činnosti, jako je krádež, podvod a také násilí. S trestnou činností je většinou spojen i alkoholismus či závislost na drogách. Lidé se touto trestní činností snaží řešit své finanční problémy, a to i když dostávají podporu v nezaměstnanosti či jinou sociální dávku. Problém je v tom, že jsou většinou závislí na alkoholu nebo drogách, na které jim nezbývají peníze.

Sebevraždy a sebevražedné pokusy jsou u nezaměstnaných velmi častým jevem a podle statistik zabírají nejpočetnější skupinu v rámci sebevražd ze sociálních příčin - kolem 60%.

Většinou si sáhnou na život z důvodu nezaměstnanosti lidé ve věku 40-50 let. Tito lidé se nedokáží po 20-30 letém pracovním poměru smířit s tím, že jsou pro společnost nepotřební a že na ně musí společnost vydělávat. Byli většinou zvyklí postarat se sami o sebe a své nejbližší, což při nezaměstnanosti nejde. Vzhledem ke všem okolnostem rezignují na svůj život a pokouší se spáchat sebevraždu. Jde většinou o lidi, kteří takovému jednání měli zřejmě nějakou náklonnost, která se ale projevila až při řešení zásadnějších problémů, jako je ztráta práce a schopnost postarat se o sebe a svou rodinu.

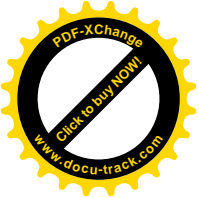
Zabránění nebo snížení patologických jevů je velmi složité, jelikož každý jedinec se chová při řešení svých problémů jinak a najít správný přístup, jak zamezit patologickým jevům, aby platil pro všechny, je téměř nemožný. Jeden ze způsobů, jak zamezit vznik patologických jevů, je dostatek pracovních míst pro všechny nezaměstnané. To znamená, čím menší bude nezaměstnanost, tím méně bude patologických jevů.

Nezaměstnanost a veřejnost

Nezaměstnanému je ve společnosti přiřazován určitý status, který je sice podřadný, ale je s ním svázána řada povinností a očekávání jak ze strany státní moci, tak ze strany veřejnosti. Nezaměstnaný v něm není osvobozen ze sociálních závazků a očekává se, že je bude plnit bez ohledu na své finanční a emociální problémy. Zároveň se od něj očekává, že je schopen změnit svoji situaci, jakož i snaha o tuto změnu. Proto je činěn za svou situaci (a za to, že nemůže najít práci) odpovědným. Předpokládá se, že svoji nezaměstnanost bude považovat za nežádoucí. Jestliže nenachází práci, je považován za líného nebo neschopného a není s ním něco v pořádku. Status nezaměstnaného je tedy přechodný, trvalý status nezaměstnaného je přiznán jen tam, kde je spojen s trvalou neschopností vykonávat zaměstnání (chronická nemoc, fyzický respektive mentální handicap, demoralizace a osobní úpadek).¹¹

---

¹¹ Mareš, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 3. vyd. Praha: Slon, 2002, 92 s.

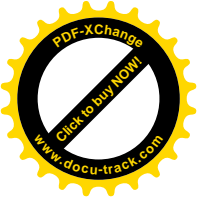

Veřejnost je toho mínění, že nezaměstnaní si musí sami aktivně hledat práci, chodit po firmách, odpovídat na inzeráty aj. Pouhé čekání na to, co jim nabídne úřad práce, je z pohledu veřejnosti málo a jestliže je v tom nezaměstnaný neúspěšný, roste jeho pocit viny a deprese, stejně jako názor okolí, že s ním není něco v pořádku. Problém je, že v určitých regionech je situace na pracovním trhu tak nepříznivá, je zde procento nezaměstnanosti velmi vysoké, že najít práci v určitém oboru je téměř nemožné. Veřejnost ale žádá po nezaměstnaném mnohem více. Chce, aby se vzdal hledání práce ve svém oboru a přijal i práci, která je pro něho podřadná a méně placená. Měl by dát takové práci přednost před pobíráním sociálních dávek, které jsou z kapes zaměstnaných poplatníků.

V regionech kde, je nezaměstnanost nejvyšší, je další problém v tom, že lidé si pomalu zvykají na nezaměstnanost a pobírání dávek, jelikož už ztratili po mnoha negativních zkušenostech chuť hledat si sami práci. Téměř v každé rodině takového regionu je jeden či více lidí bez práce nebo znají ve svém okolí mnoho svých známých, kteří jsou bez práce a proto být bez práce již neberou jako svou prohru nebo své selhání, což jich nemotivuje k hledání nového zaměstnání. V těchto regionech nejsou z pohledu veřejnosti a okolí považovány za neschopné lidi, ale spíše jsou litováni. Náš sociální stát se docela slušně stará o lidi, kteří jsou nezaměstnaní, a pokud jde o vícečlennou rodinu, mnohdy lidé dostávají od státu formou sociálních dávek mnohem více, než by si v určitém regionu vydělali. Potom je motivace najít si práci téměř nulová nebo dokonce negativní. To z pohledu veřejnosti je vnímáno jako velká nespravedlnost. I když nikdo by nechtěl být nezaměstnaný, je pro část veřejnosti neakceptované to, že i když denně tvrdě pracují, mají stejné nebo někdy i menší finanční prostředky než rodina, která je nezaměstnaná s více dětmi.

1.6 Nezaměstnanost a vliv na rodinu

Důsledky nezaměstnanosti nepocítují jen ti, kdo ztratili svá zaměstnání, ale ve skutečnosti zasahuje nezaměstnanost mnohem více osob, než kolik lze usuzovat z podílu nezaměstnaných v ekonomicky aktivní populaci, a to jak prostřednictvím jejich rodin, tak i prostřednictvím příbuzenských vztahů. Nezaměstnaný člen rodiny téměř vždy ovlivní rodinné soužití. Jde hlavně o to, že jsou narušeny denní rodinné zvyklosti,

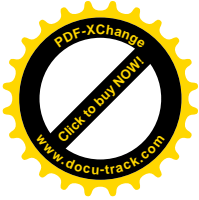

změna sociálních vztahů a sociální izolace rodiny, změna postavení jedince v rodinném systému (ztrátou jeho statusu a autority) a změn v rozdělení domácí práce.

Obtížná je situace v rodinách, kde jsou dospívající děti, které vnímají otce jako autoritu zajišťující živobytí pro rodinu i pro ně. Ztráta práce hlavy rodiny, tedy otce, a zároveň jeho postavení v rodině, může vyústit v závažné psychologické problémy u ostatních členů rodiny. U manželek se většinou jedná o neurotické potíže, které jsou na ně přenášeny, i když jsou zaměstnané. Vliv na děti při nezaměstnanosti se ukázal také negativní, většinou šlo o poruchy chování.

Dalším problémem nezaměstnanosti v rodinách je, že vzhledem k menším finančním prostředkům si rodina musí zvyknout jen na základní potřebné věci. To se samozřejmě odráží na celou rodinu, neboť už si nemohou dovolit takový luxus, jak když byli všichni zaměstnaní. Nezaměstnaná rodina se pomalu ocitne v určité izolaci, jak rodičové, tak i jejich děti. Jelikož rodina nemá finanční prostředky, jsou většinou děti hůře oblekané nebo nedostávají žádné kapesné, nezúčastňují se výletů, táborů a dalších placených akcí. Tím se děti dostávají do sociální izolace a ztrácejí u svých vrstevníků kamarády a někdy jsou i vystaveny posměškům. To může mít vliv na jejich přirozený psychický a fyzický vývoj. Začnou se stranit kolektivu (záškoláctví), jsou uzavřené, málo komunikují a je negativně ovlivněn jejich prospěch ve škole. Takové děti jsou i často šikanovány, což může vést k sebevražedným pokusům či útěkům.

Nezaměstnanost ovšem nebývá jednoznačnou příčinou vzniku patologických vztahů v rodině, shodují se psychologové. Je to jen krizová situace, která stejně jako jiné působí coby rozbuška. Rozjede problémy, které by možná jinak zůstaly skryté nebo nevyhrocené. Pokud někdo z rodičů má sklon řešit traumata alkoholem, hledá v něm útěchu a hlavně ve chvíli, kdy ztratí práci je ho mnohem více. Stejně jako pokud byla nevěra otce nebo matky v rodině tolerována, tak v době nezaměstnanosti jsou tyto staré rány rodiny stále častěji znovu probírány. Stejně tak zesílí sklony vylévat si zlost na dítěti, rány padají častěji a tvrději. Sice řídké, ale o to smutnější jsou situace, kdy rodič přenáší svůj problém na děti výkřiky typu: „Kdybych vás nemusel žít, bylo by mi líp!“. Nezaměstnanost je tvrdý zásah do rodinného rytmu. Na jedné straně snižuje přísun peněz, ale na druhou stranu rozšiřuje čas, kdy je rodina pohromadě. Paradoxně právě tohle může konflikty vyostřit. Vyplavou totiž na povrch stinné stránky soužití, na které není za normálních okolností čas.

Nezaměstnanost a rozvodovost

Je velmi těžké říci, že nezaměstnanost má nebo nemá vliv na rozvodovost. Jedny studie prokazují, že u nezaměstnaných rodin je vyšší procento rozvodovosti, tedy hlavně u rodin, které pořádně nefungovali ještě před nezaměstnaností. Je to způsobené tím, že při nezaměstnanosti často dochází v rodinách k přeměně všech zažitých hodnot a systémů. To někteří manželé nesou velmi špatně a raději volí se osamostatnit. Buď z důvodu, aby nebyli rodině na obtíž (jedná se většinou o nezaměstnané) nebo zaměstnaný partner již nedokáže žít s osobou, která se nedovede uplatnit a najít si práci, a již nechce táhnout celou rodinu.

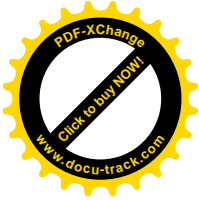
Pokud muž přijde v rodině o práci, má mnohem více času, aby mohl převzít řadu domácích povinností, v jejichž vykonávání mu často bránilo zaměstnání a z nichž se vykupoval svým výdělkem. Tím částečně vytlačuje část sociálního prostoru své ženě, která ztrácí kontrolu nad domácím prostředím. Pokud takový stav trvá dlouho, dochází k celkovému rozpadu jednotlivých rolí, které zastávali partneři v rodině.

Dále jsou studie, které u zdravě fungující rodiny ukazují, že jedinec, který přijde o zaměstnání, má v rodině velkou oporu. A to nejen, že ho zbytek rodiny finančně podporuje, ale je zde i podpora psychická, která hraje velkou roli v hledání nového zaměstnání. Nezaměstnanému nakonec zbude většinou jen rodina, se kterou tráví nejvíce času, jinak je téměř sociálně izolován.

Nezaměstnanost se stává pojátkem rodiny. Další studie prokázali, že některé rodiny v regionech s vysokou nezaměstnaností se méně rozvádějí. I když si manželé přestávají rozumět, rozvést se nemohou z ekonomických důvodů. Uvědomují si, že být nezaměstnaný a ztratit i rodinu je pro všechny aktéry rozvodu docela riskantní, včetně navrhovatele rozvodu. Partneři si mnohdy uvědomují sociální rizika spojená s rozvodem až při soudním líčení a stále častěji se stává, že si rozvod na poslední chvíli rozmyslí.

Je tedy těžké v dnešní době, kdy je velmi vysoká rozvodovost, říci, jestli je nezaměstnanost důvodem k rozvodovosti. Spíše se přikláním k názoru, že pokud rodina dobře funguje, tak je pro každého člena rodiny velkou oporou, a to nejen v nezaměstnanosti, ale i v jiných tíživých situacích. Na druhou stranu, pokud rodina nefunguje, je nezaměstnanost jen další kapkou, která vede lidi k rozhodnutí, že tento vztah nemá budoucnost a vede k rozvodu.

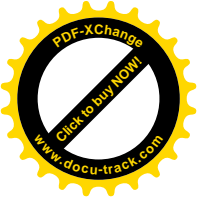
Nezaměstnanost a rodinná výchova dětí

Problém výchovy dětí při dlouhodobé nezaměstnanosti je i to, že vychovávané děti si berou ze svých rodičů příklad, a tudíž nemají poté v dospělosti tak velkou potřebu hledat si zaměstnání. Chybí u nich určitý pracovní návyk, který v rodině u svých rodičů neviděli, a proto raději zůstávají závislí na sociálních dávkách, které jim v počátku stačí, protože žijí stále s rodiči. V rodinách, kde jsou rodiče zaměstnáni, je přirozené, že každé ráno chodí pravidelně do zaměstnání a děti tuto skutečnost berou jako samozřejmost a přirozenost tak, jak oni musí chodit každé ráno do školy. Pokaždé ale záleží na tom, jak se k práci staví nezaměstnaní rodiče. Pokud se snaží aktivně hledat práci a nerezignují k pobírání sociálních podpor, není ten vliv na děti tak negativní. Děti později vycítí, že zaměstnání je velmi důležité a hlavně, pokud jsou vedeny v rodině k částečné spolupráci, má velký vliv na celkový chod domácnosti. Nejtěžší je pro rodiče vysvětlit dětem, které ještě tolik nechápou hodnotu peněz, že si momentálně rodina nemůže dovolit takový luxus, jaký měli, když byli zaměstnáni. Jde o to vychovávat hned od začátku děti k šetrnosti, i když je dostatek financí. Pokud není dítě zvyklé, že co si umanulo, to dostalo, je pro rodiče v době nezaměstnanosti lépe zvládnutelné.

Rodiči by si měli uvědomovat, že dítě chodí do určité sociální skupiny, např. do školy. Zde má určité postavení, které si vydobyl i tím, že měl např. nějakou novou věc (hračku, oblečení atd.). Dokonce se mohl stát i vzorem pro druhé či vůdcem nějaké party. To může mít za následek vedoucí k vzniku patologického chování, jelikož už dítě v době, kdy jsou rodiči nezaměstnaní, si nemůže své postavení hájit nějakou novou věcí nebo věcí, kterou mají všichni a skupina ho začne vyčleňovat. Je určitě chybou rodičů, pokud si řeknou, že dítě nepotřebuje nic a i když o nějakou věc žádá, je hned odmítnut. Dítě se dostává do určité tíživé situace, kterou řeší např. nevkusným chováním či krádeží, aby byl středem pozornosti a udržel si své postavení ve skupině.

Je velmi těžké v době nezaměstnanosti a finanční krize dopřát dítěti vše, na co bylo zvyknuté, ale je třeba udržet mu nějaký standart, který je v jeho nejbližším okolí a hlavně v jeho sociální skupině, ve které se pohybuje, aby se zamezilo těmto patologickým jevům. Děti, které jsou vychovávány k šetrnosti a nejsou zvyknuté dostat vše, co chtějí, se z nezaměstnaností rodičů vyrovnávají snadněji a téměř jich to neovlivní na jejich chování. Dále by rodičové dětem měli rozumně vysvětlit, co se v rodině děje a proč nejsou naráz peníze na věci, které dříve byly samozřejmostí.

1.7 Závěr

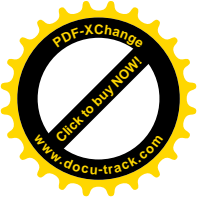
Na každého jedince, který se dostane do sítě mezi nezaměstnané, tento nový status působí různorodě, ale určitě si každý jedinec projde alespoň určitými výše uvedenými sociálními důsledky, které si nezaměstnanost s sebou nese. Je zřejmé, že záleží na každém jednotlivci, jak si s danou zátěžovou situací sám poradí a hlavně, jak je psychicky i fyzicky odolný vzdorovat těmto negativním sociálním důsledkům. V každém případě je z výše uvedeného patrné, že nezaměstnanost není pouhá ztráta zaměstnání nebo finanční problémy, ale odráží se i na další části plnohodnotného života, jako je rodina, zdraví, společnost, veřejnost atd., bez kterých život v určitém společenském seskupení si nelze představit. Každý nezaměstnaný by si měl nejdříve uvědomit, co to pro něho znamená být nezaměstnaný, informovat se o svých právech a povinnostech, aby se mohl plnohodnotně vrhnout do hledání nového zaměstnání. Dále najít si nějakou psychickou podporu, a to buď v rodině nebo mezi známými, popřípadě navštívit poradnu, která pomůže nezaměstnanému jedinci překonat nejtěžší nově vzniklé stresové situace, neboť tyto stresové stavy jsou pro člověka nejvíce nebezpečné. Nejen zdravotně, ale taky by mohli jedince svést k patologickému chování, kterým by chtěli danou situaci řešit.

2. Politika zaměstnanosti a trh práce v ČR

Hlavní role politiky zaměstnanosti ve vztahu k nezaměstnaným je financovat trh práce, a projekty na pomoc rizikovým sociálním skupinám i nezaměstnaností nejvíce postiženým oblastem. Ne každá osoba je schopna se sama zapojit do trhu práce a proto stát a jeho politika trhu práce by jim měla pomáhat se začleněním do tohoto pracovního trhu. Jedná se většinou o osoby, kterým stát a sociální instituce či zvyklosti ve vstupu na trh práce zabraňují, a osoby, které nemají schopnost se na trhu práce uplatnit. Stát by se měl hlavně podílet na vytváření nových pracovních míst a různými formami nabídek. Dále se snažit o rekvalifikaci dlouhodobě nezaměstnaných osob a jejich začlenění zpět na trh práce. Přizpůsobit legislativu k tomu, aby nedocházelo k diskriminaci, úplatkům a zaměstnání určitého procenta postižených osob ve velkých firmách. Regulovat výši sociálních dávek, aby byli lidé motivováni k hledání zaměstnání a hlavně vytvářet takové podmínky, které by přilákaly zahraniční investory. Stát se musí umět uchránit před nelegálním zaměstnáváním (tzv. na černo) a imigrací cizinců.

Graf č. 1 nezaměstnanost v ČR v srpnu 2005 podle okresů v procentech

Problémem českého trhu práce je podle odborníků nárůst počtu lidí, kteří jsou bez práce delší dobu. Důvodem je příliš regulovaný trh práce a štědrý sociální systém. Za vysokým podílem nezaměstnaných žen stojí hlavně systém investičních pobídek, který podporuje zejména investice do průmyslu, zaměstnávajícího především muže. Odborníci upozorňují také na vysokou nezaměstnanost u zdravotně postižených osob.

Ke konci srpna roku 2005 registrovaly úřady práce podle údajů ministerstva práce a sociálních věcí téměř 275.000 žen, tedy 54,4 procenta z celkového počtu nezaměstnaných, a 74.829 osob se zdravotním postižením (14,8 procenta nezaměstnaných). Ze statistiky OECD vyplývá, že za rok 2004 činil podíl osob nezaměstnaných déle než rok v ČR téměř 52 procent.

Problém dlouhodobé nezaměstnanosti trápí většinu Evropy. V zemích EU tvoří nezaměstnaní déle než rok více než polovinu celkového počtu lidí bez práce. Nejvíce jsou tím postiženi obyvatelé venkova, kteří se nechtějí za prací stěhovat, občané s nízkou kvalifikací, imigranti a lidé předdůchodového věku.

Největší problémem podle Ministerstva práce a sociálních věcí jsou zdravotně postižení občané, osoby do 25 let a nad 50 let věku, dlouhodobě nezaměstnaní, u kterých by se mělo dosáhnout v rámci aktivní politiky zaměstnanosti co nejvíce pozornosti. Tito lidé by měli být přednostně zaměstnáváni, nebo zařazováni do aktivit, které zvýší jejich zaměstnatelnost.

2.1 Rizikové skupiny nezaměstnaných

Uplatnění člověka na trhu práce je podmíněno celou řadou charakteristik, mezi které patří věk, zdravotní stav, vzdělání, pohlaví, příslušnost k určité etnické skupině atd. Lidé, kteří jsou postiženi některou z těchto charakteristik, mají větší riziko ztráty práce a jsou předurčeni v případě ztráty práce pro dlouhodobou nezaměstnanost. Tyto skupiny jsou taky více vystaveny riziku opakované nezaměstnanosti a při uplatnění v pracovním trhu jsou spíše na okraji, na méně placených nebo nejistých místech.

Věk a nezaměstnanost

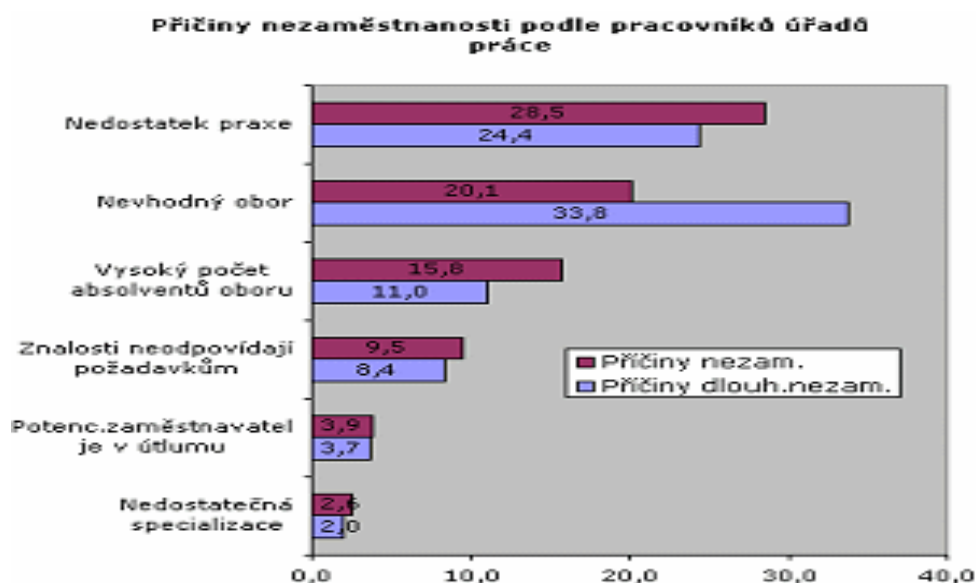
Co se týče věku, jsou nejvíce postiženi, a tudíž rizikové věkové hranice do 25 let, hlavně absolventi a u starších lidí nad 50 let, kteří mají před důchodem.

Věková skupina mladistvů do 25 let a absolventi - Mezi mladistvé je označována nejmladší skupina uchazečů o zaměstnání bez kvalifikace, bez pracovních návyků, často poznamenaná sociálním postavením rodičů, s neochotou hledat si jakékoliv zaměstnání. Dávají přednost sociálním dávkám před pracovním příjmem. Mladiství jsou většinou neschopni si sami najít řešení a čekají na vnější pomoc. U této skupiny nezaměstnaných, pokud v co nejkratší době nenalezne zaměstnání, nebude vytvořen pracovní návyk. Ve svém volném čase, který jim zbývá, mohou sklouznout k sociálně patologickému chování a už se nikdy nezačlení do normální společnosti.

Absolventi škol

Patří na trhu práce mezi ohrožené skupiny. S jejich nezaměstnaností je spojena řada závažných problémů. Jestliže po absolvování školy nenastoupí do práce, nezískají potřebnou praxi a nevytvoří si žádné pracovní návyky. Navíc postupně zastarává jejich kvalifikace. A čím déle tento stav trvá, tím více se snižuje pravděpodobnost, že je někdo zaměstná. Mezi hlavní příčiny nezaměstnanosti patří jednak nesoulad mezi profesní strukturou absolventů a potřebami trhu práce, jednak nedostatek jejich praktických zkušeností. Negativním momentem, který ovlivňuje zařazení absolventů do pracovního procesu, je i velmi nízká mobilita na trhu práce, kterou způsobuje i špatná situace na trhu s byty. Někteří absolventi mají mnohdy nereálné požadavky na finanční ohodnocení své práce a nejsou ochotni přijmout místo, které neodpovídá jejich vzdělání.

2. Graf č. 2 příčiny nezaměstnanosti podle úřadů práce

Pramen: *Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol - 2004', NÚOV. Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpověď "jiné důvody".*

V dubnu 2004 dosahoval podíl nezaměstnaných absolventů 9,1 % z celkové nezaměstnanosti, což znamená meziroční pokles o 1,2 %. (Na úřadech práce bylo v dubnu 2004 zaregistrováno více než 535 tisíc žadatelů.) V roce 2004 se podíl absolventů na nezaměstnanosti pohyboval na svém dosavadním minimu. Příčiny? Celkový počet nezaměstnaných se stále zvyšuje, počet dětí se naopak snižuje, více se jich dále vzdělává a v neposlední řadě se lépe uplatňují na trhu práce.

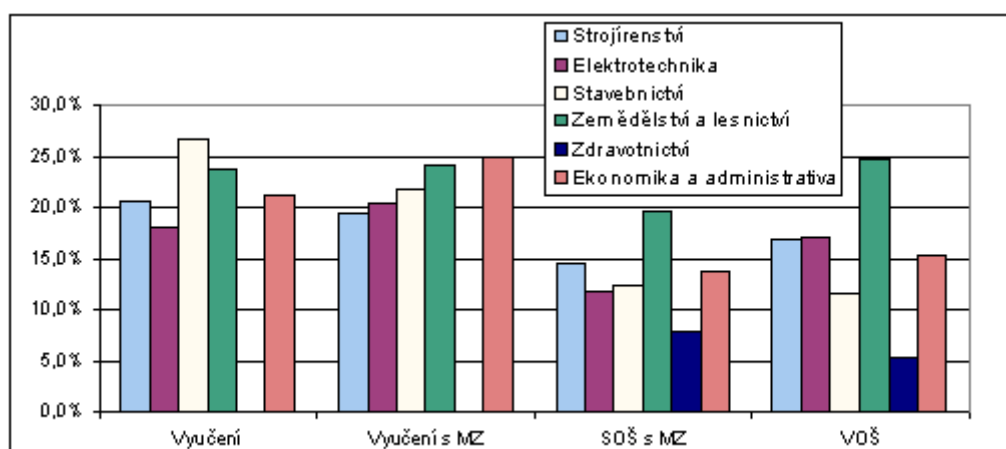
I nadále platí přímá úměra mezi výší dosaženého vzdělání a možností najít zaměstnání. Míra nezaměstnanosti u čerstvých absolventů, tedy počet nezaměstnaných absolventů v dubnu 2004 k počtu absolventů z června 2003, činila 23,2 % u vyučených, 21,2 % u vyučených s maturitou, 15 % u absolventů SOŠ s maturitou, 6,1 % u absolventů gymnázií, 13,6 % u absolventů VOŠ a konzervatoří a 7,7 % u vysokoškoláků.

Tabulka a graf č. 3 počet nezaměstnaných absolventů podle vzdělání 2001-2004

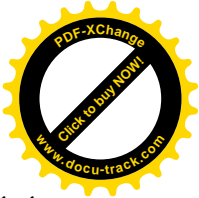
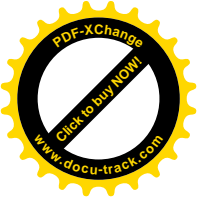
Počet nezaměstnaných „čerstvých“ absolventů

	2001	2002	2003	2004
Vyučení	7721	8892	10430	10434
Vyučení s MZ	2 289	1002	3086	2903
SOŠ s MZ	1 920	6918	6928	6312
Gymnázium	783	1 644	1 190	1 434
VOŠ	762	1018	909	696
Vysokoškoláci	1503	2034	2316	2049

Míry nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů vybraných hlavních skupin oborů v dubnu 2004

zdroj: mpsv

Dalším problémem zvyšující počty nezaměstnaných absolventů je posunování věkové hranice odchodu do penze. Čím déle budou lidé dělat, tím hůře se bude shánět pro absolventy práce. Jednoduše prodlužování délky odchodu do penze brání uvolnění míst na trhu práce, přestože je každým rokem absolventů na trhu práce méně.

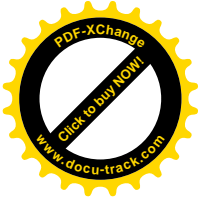
Při výběru oboru, ve kterém se vzdělávají, by si měli studenti a jejich rodiče hlavně uvědomit jejich postavení na trhu práce po skončení svého vzdělání, zda bude mít o něj trh práce zájem, aby mohli uplatnit své vědomosti. To je jediné, co mohou nabídnout na trhu práce.

Starší lidé nad 50 let

Pro tyto lidi je ztráta práce nejtěživější ze všech věkových kategorií. Představa, že pracovali více jak 30 let a nyní o ně nemá trh práce zájem, vede často k pocitu bezradnosti spojené se strachem, psychickou tenzí, nejistotou a postupnou ztrátou sebedůvěry. Lidem, kteří byli zvyklí celý život pracovat, se najednou zhroutí celý svět a přestávají žít i společensky, jsou téměř v izolaci své rodiny.

Lidé starší věkové kategorie mají často nežádoucí návyky dosažené během celoživotní pracovní kariéry a velmi obtížně se přizpůsobují novým životním situacím. Setrvání celý život v jedné profesi na jednom pracovním místě vede mnohdy k tomu, že lidé mají omezené pracovní dovednosti a zkušenosti. Zaměstnavatelé dávají přednost mladším věkovým skupinám, protože ze strany zaměstnance jsou předpokládány vyšší mzdové nároky na platové zařazení vyplývající z délky dosavadní praxe. Dále ze strany zaměstnavatele jsou v dnešní době zvýšené požadavky na práci s moderní technikou, znalost jazyků a vyšší flexibilitu, což u starší věkové kategorie pracovníků může znamenat velký problém. K těmto problémům se často přidává i zdravotní komplikace, které vedou k častějším absencím v práci. Některé výhody oproti absolventům mají, a to je jejich praxe v oboru (pokud se dá v dnešní době použít), zažitá pracovní návyky a vyřešené rodinné soužití (mateřství, výchova dětí, bydlení atd.).

Starší lidé po 50 letech velmi často mluví o tom, jak rádi by šli již do důchodu, jelikož mají strach, že přijdou o zaměstnání. Velká část lidí odchází do předčasného důchodu, i když jsou kráceni na výplatě penze. Důvodem je skutečnost, že většinou tito lidé, pokud nemají vyšší vzdělání, pracují v určitých regionech za minimální mzdy s rizikem, že i o

tuto práci přijdou. Lidé staršího předdůchodového věku nebyli zvyklí na takovou nejistotu, což má následky v podobě dlouhodobého stresu, který se odráží na jejich zdraví. Byli zvyklí odpracovat si poctivě svoji práci, za kterou měsíčně dostávali mzdu a o víc se nemuseli starat. Nemuseli přemýšlet, jestli zítra nedostanou výpověď, jestli dostanou včas mzdu, nebo jestli se mohou zadlužit a pořídít si něco nového. Tyto každodenní starosti pro lidi staršího věku mohou vést k rezignaci na celkový život.

Tabulka č. 4 co si spojujeme se staršími lidmi vzhledem k práci

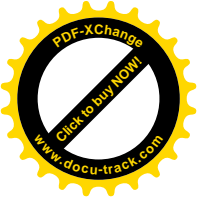
Co si spojujeme se staršími? (%)	
Mají více zkušeností	78
Chybějí jim znalosti práce s moderní technikou a počítačem.....	65
Mají problémy se zrakem a sluchem	52
Neumějí se přizpůsobovat změnám.....	42
Už neudělají tolik práce jako dříve	31
Nadřizení by je rádi propustili	22
V kolektivu nejsou oblíbení	13

Odpovídalo 1584 lidí ve věku od 15 do 83 let
Zdroj: zpráva VUPS o ageismu

Pohlaví a nezaměstnanost

Je zřejmé, že postavení žen v pracovním trhu je horší než u mužů, i když u nás v ČR existuje legislativa proti diskriminaci. Zaměstnavatelé méně zaměstnávají ženy, které jsou mladé nebo ženy s malými dětmi. U mladých žen je to většinou spojené s tím, že v nejbližší době půjdou na mateřskou dovolenou, a tudíž je budou muset zaměstnavatelé nahradit novým zaměstnancem, kterého budou muset znovu zaškolovat. Dále je zde problém žen vracejících se po mateřské dovolené zpět na místo, které je již po dobu mateřské dovolené obsazené jiným zaměstnancem a navíc jde o ženy, které se musí starat o domácnost a hlavně o malé děti. To přináší pro zaměstnavatele další problémy, protože ženy vychovávající děti, velmi často jsou s dětmi při jejich nemocech doma a potřebují dělat jen na jednu směnu či zkrácený úvazek. To vede k tomu, že mladé ženy, pokud jsou zaměstnány a mají vybudované určité pracovní postavení, se bojí odejít na mateřskou dovolenou a s mateřstvím čekají na co možná pozdější dobu. Naopak ženy,

kteří o práci přišly volí raději mateřství než nezaměstnanost. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se průměrná doba odchodu na mateřskou dovolenou prodlužuje k věku kolem 30 let a počet dětí v rodině je omezen na jedno, maximálně dvě. Porodnost v ČR klesá, což má nepříznivý vliv na stárnutí společnosti, a proto je nutná důchodová reforma s prodlužováním odchodu do penze.

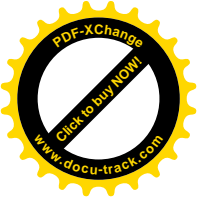
Cesta k řešení v naší společnosti patrně povede přes nutné legislativní úpravy až k politické a finanční podpoře žen.

Zdravotně postižení lidé

jsou další rizikovou skupinou na trhu práce. Zdravotně postižené lze rozdělit na osoby se změněnou pracovní schopností (ZPS) a na osoby se změněnou pracovní schopností s těžším zdravotním postižením (ZPS s TZP). Ti z první skupiny mají pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav podstatně omezenou možnost pracovního uplatnění a většinou pobírají částečný invalidní důchod, druhá skupina se může uplatnit jen ve zcela úzkém okruhu zaměstnání a pobírá plný invalidní důchod. Obě tyto skupiny se většinou shrnují pod společným označením osoby se ZPS. Vzhledem ke stále většímu důrazu na produktivitu práce a výkon mají tito lidé v současné společnosti čím dále menší šanci se uplatnit na trhu práce. Doba jejich evidence na úřadech práce převyšuje několiknásobně dobu evidence zdravých jedinců a často se dostávají do bezvýhodné životní situace a pro jejich rodiny to znamená starost o nezaměstnaného rodinného příslušníka. I když u nás je docela slušně postaráno o zdravotně postižené systémem sociálního zabezpečení, co se týká základních materiálních potřeb, k jejich úplnému začlenění do společnosti nedochází, jsou závislí na sociálních, ekonomických a legislativních podmínkách.

Ministerstvo práce a sociálních věcí zavedlo několik nástrojů, které by zaměstnavatele měly motivovat k vytváření většího počtu pracovních míst pro zdravotně postižené. Podle § 24, odst.2 zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti (ve znění pozdějších předpisů) mají všechny firmy s více než pětadvaceti pracovníky povinnost zaměstnávat alespoň 4 procenta osob se ZPS (zaměstnanci se ZPS s TZP se do povinného podílu započítávají 3x). Splnění této povinnosti lze nahradit odebráním výrobků od podniků, které zaměstnávají více než 50 procent osob se ZPS, nebo zadáním výrobního programu těmto organizacím. V případě, že firma nevyužije ani jedné z možností, musí do státního

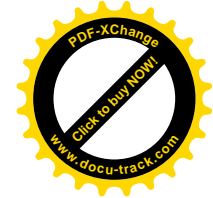
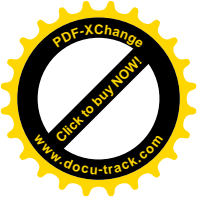

rozpočtu odvést 1,5 násobek průměrné měsíční mzdy ročně za každého chybějícího zaměstnance se ZPS. Podniky zaměstnávající osoby se ZPS si mohou o určitou částku snížit daň z příjmu. Zvláštní podporu poskytuje stát tzv. chráněným dílnám a chráněným pracovištím, která zaměstnávají nadpoloviční podíl handicapovaných osob. Mají nárok na měsíční příspěvek na pracovníka se ZPS ve výši 35 procent průměrné mzdy za předchozí rok (nyní 5310 Kč), dále na příspěvek na zřízení pracovního místa (až do výše 100 tis. Kč) a na další druhy dotací a návratných finančních výpomocí. V průběhu roku 2002 bylo v chráněných dílnách umístěno 1063 uchazečů o zaměstnání se ZPS, přičemž nově vytvořeno bylo v těchto dílnách 976 míst. Vzhledem k počtu nezaměstnaných se ZPS je to však stále málo. Názorně to dokazuje následující tabulka.

Tabulka č. 5 nezaměstnanost zdravotně postižených

Ukazatel	k 31.7.2002	k 31.12.2002	k 28.2.2003
Míra nezaměstnanosti (%)	9,2	9,8	10,2
Nezaměstnaní se ZPS	63 883	66 907	69 022
Podíl na celkovém počtu nezaměstnaných (%)	13,3	13,0	12,8
Volná pracovní místa pro nezaměstnané se ZPS	2 062	1 747	1 683
Počet nezaměstnaných se ZPS na jedno pracovní místo	31	38	41

Pramen: www.mpsv.cz

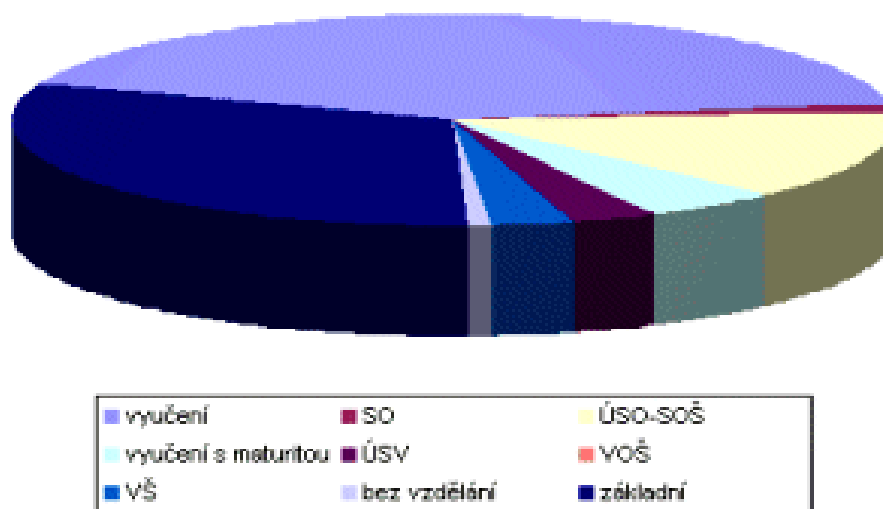
Tabulka obsahuje údaje o nezaměstnanosti zdravotně postižených v období červenec 2002 - únor 2003. V tomto období došlo k růstu celkové míry nezaměstnanosti o 1 procento. Počet nezaměstnaných se ZPS také vzrostl, ovšem jejich podíl na celkovém počtu lidí bez práce se mírně snížil. Jako problém se tak ukazuje především snižování počtu volných pracovních míst pro osoby se ZPS a s tím spojený růst jejich počtu na 31 nezaměstnaných se ZPS, v únoru 2003 už to bylo o 10 více.

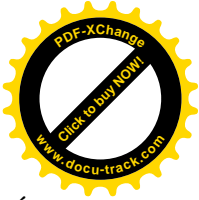
Lidé bez kvalifikace

Ve struktuře dlouhodobě nezaměstnaných je zastoupení nekvalifikovaných pracovníků z 1/3 všech nezaměstnaných, jde zejména o lidi obtížně vzdělavatelné a s malým zájmem o zaměstnání. U těchto lidí se často setkáváme se společensky nežádoucím deviantním chováním, do kterého patří alkoholici, recidivisté, lidé propuštění z nápravných zařízení a další lidé sociálně nepřizpůsobiví. Čím vyšší je kvalifikace a pracovní dovednost, tím snadněji jsou lidé umísťováni do pracovního trhu, jelikož více dovedností zvyšuje možnost volby jednotlivých pracovních odvětví. Lidé s nízkou pracovní kvalifikací budou postupně stále více vytlačováni levnějšími a přesnějšími stroji. O práci nekvalifikovaných lidí nebude do budoucna zájem a oni se stanou nepotřební pro společnost, což povede ke kriminalitě a dalším podobným problémům.

Graf č. 6 struktura nezaměstnaných podle vzdělání. Zdroj: Český statistický úřad

Struktura nezaměstnaných podle vzdělání

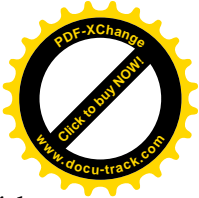
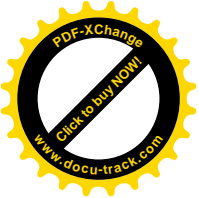

Lidé s nižším vzděláním mají také horší pozici při snaze o získání zaměstnání. Přibližně 75 procent všech nezaměstnaných tvoří lidé bez vzdělání a vyučení. Naproti tomu pracovníci s maturitou a vysokoškolským vzděláním mají podstatně lepší pozici. Mezi středoškoláky si stojí lépe ti, kteří mají odborné vzdělání nebo výuční list, než absolventi gymnázií.

2.2 Migrace a nelegální zaměstnávání cizinců

Migrace

Zda migrace cizinců do České republiky negativně ovlivňuje nezaměstnanost, nelze tak jednoznačně uvést. Podle odborníků dokonce řízená migrace napomáhá při řešení nejpalčivějšího problému, a to stárnutí populace. Do České republiky ročně přichází zhruba 10 tisíc cizinců, kteří jsou z větší části 80% mladí, a tedy ekonomicky aktivní. V tuzemsku, podobně jako v dalších zemích, lze pozorovat takzvaný paradox zaměstnanosti. Znamená to, že v období relativně vysoké nezaměstnanosti existuje v určitých sektorech rostoucí počet volných pracovních míst, která nelze obsadit domácími pracovníky. Ti buď nemají dostatečnou kvalifikaci, nebo nejsou ochotni se za práci přemísťovat. A Češi vysokou mobilitou nevynikají. V mobilitě pracovních sil zaostáváme nejen za státy EU, ale i za ostatními kandidátskými zeměmi. Zažité představy o zahraniční pracovní síle co by konkurentovi domácích zaměstnanců na trhu práce jsou tak přinejmenším pro kvalifikované profese z velké části mylné. Určitou hrozbou pro domácí ekonomiku však může být migrace nelegální, neřízená. A pracovní imigrace založená pouze na tržních mechanismech bez promyšlené vize, jak cizince integrovat do většinové společnosti, přináší riziko segmentace pracovního trhu mezi imigranty a domovskou populací. Rizikové faktory se mohou a nemusejí proměnit v reálné problémy. V západní Evropě ale najdeme dostatek příkladů, kdy se tak stalo, a navazující potíže s nezaměstnaností či kriminalitou imigrantů padají na bedra státní administrativy. Je tedy zřejmé, že pro Česko je nezbytný aktivní přístup k migraci, který vede k maximalizaci výhod plynoucích z migračních toků. Naopak by mohlo být hrubou chybou zůstat pasivní - řada západoevropských zemí dnes připravuje vlastní aktivní imigrační politiku, která nejspíš povede k výraznějšímu odlivu tuzemských

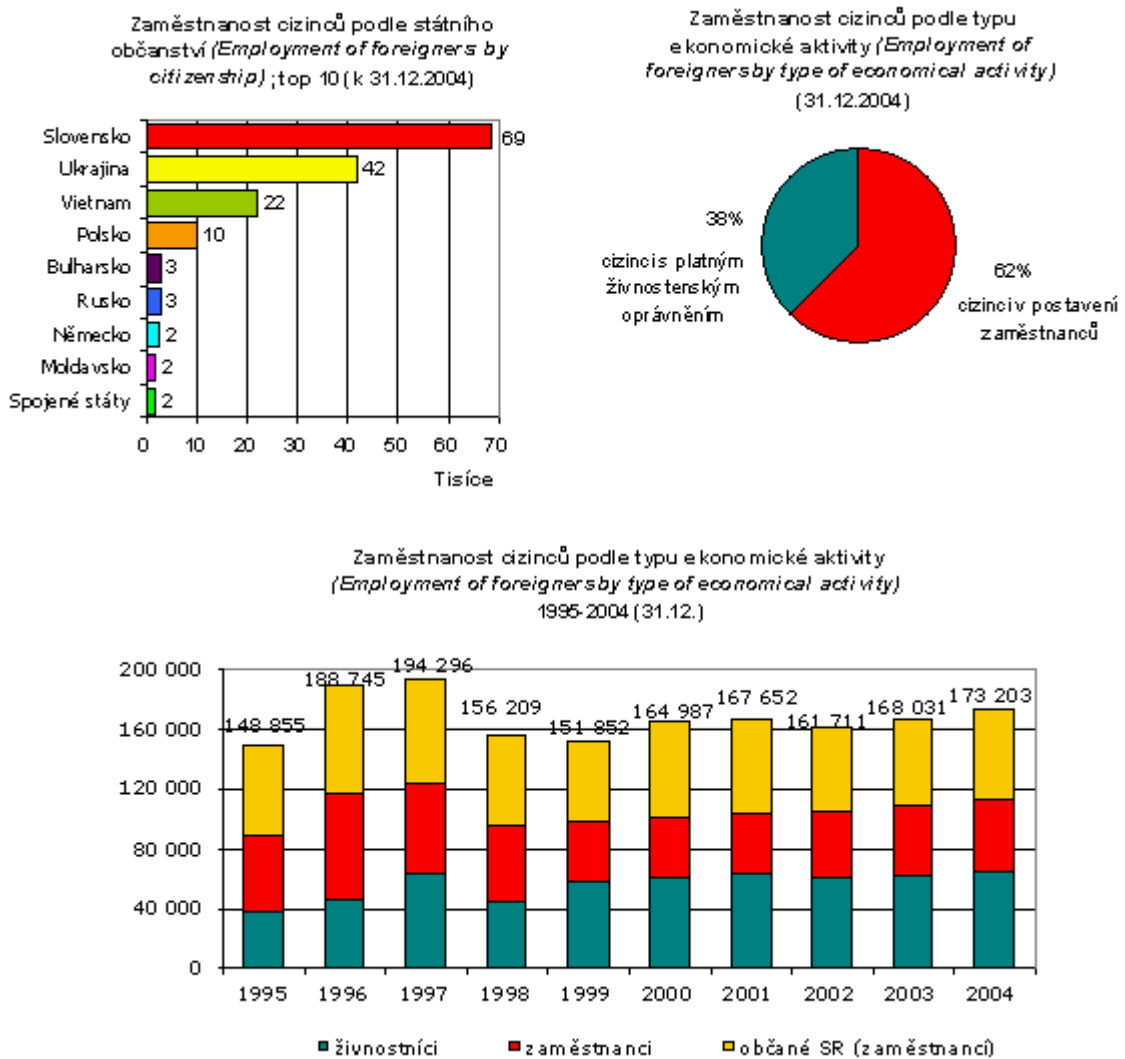

kvalifikovaných pracovníků a dalšímu prohloubení českých negativních populačních trendů.

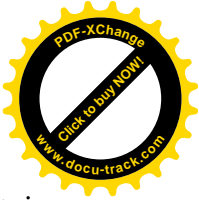
K 31.12.2004 evidovaly úřady ČR celkem **173 203 ekonomicky aktivních cizinců**. 107 984 těchto cizinců bylo v postavení zaměstnanců, 65 219 cizinců mělo platné živnostenské oprávnění.

Pracující cizinci tvořili 68% z celkového počtu cizinců bydlících v České republice.

Graf č. 7- zaměstnanost cizinců

Zdroj : Český statistický úřad, 2004

Jediný problém, který hrozí ze strany migrantů na náš trh, je v tom, že jsou ochotni pracovat za daleko menší mzdu a to často láká zaměstnavatele k zaměstnání cizinců. Na druhou stranu lidé, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, velmi často takovou práci pohrdnou a zaměstnavatelům nic jiného nezbývá, než vzít cizince. Příkladem za všechny je zdravotnický personál v nemocnicích, kde volná místa jsou obsazována většinou zdravotními sestrami ze zahraničí, i když tady jde taky o kvalifikaci

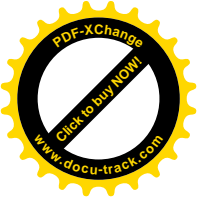
Nelegální zaměstnávání cizinců

Práce načerno se soustřeďuje v sektorech náročných na ruční práci a typických nízkými odměnami, jako je zemědělství, stavebnictví, práce v restauracích apod., tedy všude tam, kde konkurenceschopnost a zisk jsou vysoce závislé na nákladech. Zaměstnavatelé se k této praxi uchylují nejen z lakoty, ale také pod tlakem vysokých daní, sociálních dávek nebo také administrativních formalit.

Do nelegálních pracovních poměrů se nechávají najímat lidé, kteří už mají druhé zaměstnání a jsou tudíž kryti důchodovým a nemocenským pojištěním. Další kategorií jsou studenti a důchodci, dále pak zranitelnější nezaměstnaní a zejména pak zcela bezprávní ilegální přistěhovalci.

Oficiální statistiky za rok 2004 uvádějí 173 203 ekonomicky aktivních cizinců registrovaných zahraničních pracovníků v ČR, což je asi 3,65 % celkové zaměstnanosti. Podle některých odhadů by však jich zde mělo pracovat přes 300 tisíc, což přibližně odpovídá 6% celkové zaměstnanosti. Nikdo však přesně neví, kolik cizinců zde pracuje ilegálně. Nejčastěji vstupují do šedé ekonomiky Ukrajinci, dále pak Slováci, Vietnamci, Bulhaři, Poláci a cizinci ze zemí bývalého Sovětského svazu.

Největším lákadlem pro naše zaměstnavatele k najmutí cizince načerno jsou nízké náklady. Vedle toho, že není třeba platit pojistné a daně, spokojí se také cizinci s nižší mzdou. Zaměstnavatel nemusí dodržovat standarty ubytování a stravování, nelegální zaměstnanci si nemohou prakticky na nic stěžovat. Takto zaměstnaného cizince je vlastně kdykoliv možné libovolně přesunout na jiné pracovní místo bez průtahů. Zaměstnavatelé tak sice porušují mnohá ustanovení zákonů (Zákoník práce, zákon o pobytu cizinců, zákon o zaměstnanosti), ale případné pokuty za porušení těchto předpisů jsou těžko vymahatelné.

Bylo by třeba nějakým razantním způsobem alespoň snížit procento na černo zaměstnaných pracovníků. Naše úřady však nemají dostatek zkušeností ani prostředků na účinnou kontrolu. Autorita našich úřadů také není na dostatečné úrovni. Je třeba důkladněji zvažovat povolení vstupu cizinců na náš trh práce, kontrolovat důkladněji pracoviště podezřelých firem (v Německu např. jsou takováto pracoviště monitorována kamerami), nebo výrazně postihovat firmy a zaměstnavatele, kteří se k najímání ilegálních zaměstnanců odhodlají. Je také nutné rozpoznat, ve kterých oborech nejsou cizinci přítěží, ale naopak přínosem.¹²

Není tedy problém zaměstnávání cizince, pokud jde vše legální cestou a tato migrace je řízena státem, ale hlavní problém pro stát je zaměstnávání nelegálních přistěhovalců, kteří nejenže berou lidem v ČR práci, ale ani neplatí daně. Hlavně je zapotřebí kontrolovat podezřelé podniky, které takou práci nabízejí, jelikož u nich stát ztrácí nejvíce. Je zapotřebí vytvořit takovou legislativu, aby došlo k zamezení poskytování práce na černo. Pokud nebude nabídka nelegální práce ze strany podnikatelů, nebudou ani nelegální migranti.

2.3 Závěr

Politika zaměstnanosti v České republice v poslední době se trochu dostává do obrátka a nezaměstnanost v ČR je stále pod 10 %, v srpnu 2005 8,9 %. V Evropské unii činí nezaměstnanost v průměru celé pětadvacítky 8,5 %. Takže se držíme průměru. Na nezaměstnanost má vliv politika státu, hlavně přilákáním nových zahraničních investorů, a to různými pobídkami. Stát má v kompetenci řídit příliv legálních migrantů do ČR, kteří naproti nelegálním mají pro ČR pozitivní vliv. Dále je to výše sociálních dávek a minimální mzda, kterou stát určuje, sociální dávky by měly být o hodně nižší než minimální mzda, aby to lidi motivovalo hledat si práci. Najít tuto míru však není snadné, jelikož zvyšování min. mzdy by vedlo k propouštění a snižování sociálních dávek zase ke kriminalitě či chudobě.

Státní politika zaměstnanosti by měla vynaložit více úsilí a financí k tomu, aby v co nejkratší době našla práci rizikovým skupinám mezi nezaměstnanými. Jsou to hlavně absolventi škol, kteří by měli dostat co největší příležitost k zapojení se do pracovního trhu, aby získali potřebnou praxi a pracovní návyk. Dále je zapotřebí zaměstnat

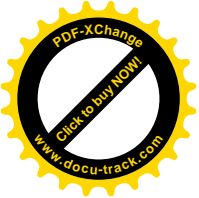
---

¹² Hanslíček, Pave <http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232799> , dne 23.10.2005

zdravotně postižené lidi a vytvářet ještě více pobídek zaměstnavatelům, aby tyto lidi byli zaměstnáni, což pro některé znamená znovu uvedení do společenského života i přes svůj handicap. Vzhledem k stárnutí populace se stát musí připravit na nezaměstnanost lidí, kteří mají několik málo let před důchodem a vzhledem k tomu, že se posunuje věková hranice do důchodu, bude těchto lidí přibývat. Prodlužování věku odchodu do důchodu ponese taky větší nezaměstnanost pro absolventy, kterým stárnoucí pracovní populace bude tato místa držet. Proto je zapotřebí pro absolventy škol obstarat v co nejkratší době příležitost k zapojení se do pracovního trhu, aby získali potřebnou praxi a pracovní návyk. Aby populace tolik nestárla a zvyšovala se porodnost, je zapotřebí motivovat mladé rodiny, aby se nebály pořídit si dítě a to bez rizika, že po mateřské dovolené manželka ztratí práci. Taková investice na podporu mladých lidí se v budoucnu určitě státu vyplatí a mnohonásobně se vrátí.

Nezaměstnanost je zapotřebí neustále pozorovat a přizpůsobovat pracovnímu trhu. Každý stát by měl mít aktivní politiku zaměstnanosti, aby se snažil co nejvíce zamezit nezaměstnanosti a tím ušetřil výdaje nejenom na sociálních dávkách, ale i ve zdravotnictví či na potírání nelegální a kriminální činnosti.

Závěr

V závěru se chci vrátit k tomu, co jsem si na začátku práce vytýčil za cíl, a to, že nezaměstnanost působí na lidi nejen z ekonomického hlediska, ale z mnohem horšího a nebezpečnějšího - ze sociálního. To, že člověk nemá dostatek finančních prostředků, není ještě tak tragické, pokud má zajištěny základní potřeby, což náš stát splňuje a nezaměstnané finančně podporuje různými dávkami. Každý člověk je schopen se uskromnit na určitou dobu. Problémem nezaměstnaných je, že na nich ztráta práce působí hlavně psychicky, což má za příčinu zdravotní problémy, a to díky stresu, kterým nezaměstnaní procházejí. Dále je to vyčlenění ze společnosti změnou statusu, životního stylu nebo ztrátou kolektivu, ve kterém se jako zaměstnanec pohyboval.

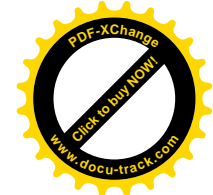
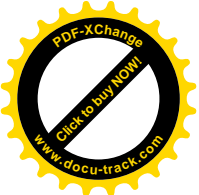
Zda nezaměstnanost ovlivňuje rodinu? Já jsem názoru, že určitě, ale záleží na jakých základech rodina fungovala před nezaměstnaností. Taková rodina, která má dobré základy, je určitě oporou nezaměstnaného jedince. Naopak, pokud rodina procházela různými kritickými dobami již před nezaměstnaností, vliv na rodinu zcela určitě má negativní, což většinou může končit rozvodem, domácím násilím a jiným patologickým chováním.

Je zapotřebí, aby se jedinci, kteří se dostanou do statusu nezaměstnaného, vyhledali hned v začátku oporu, a to buď v dobře fungující rodině, nebo u odborníků na tuto problematiku, jako jsou psychologové nebo různé organizace zabývající se nezaměstnaností. Hlavně se nesmějí nechat unést negativními stresujícími vlivy, které na nich začnou působit při ztrátě zaměstnání. Je zapotřebí takovou pomoc nezaměstnanému nabídnout, protože ne každý je schopen si o takovou pomoc říct.

Celkově je zapotřebí, aby se stát snažil, a to všemi možnými prostředky, o snížení nezaměstnanosti, jelikož tím nejen ušetří finance na sociální dávky, ale i ve zdravotnictví a v neposlední řadě pomůže zamezit negativním sociálním vlivům, které působí na nezaměstnané jedince. Každý stát by se měl o své občany starat a snížení nezaměstnanosti zcela určitě vede ke spokojenosti a blahobytu občanů každého státu.

Na nezaměstnanost není žádného léku, ale musíme se všichni snažit nezaměstnaným lidem pomoci, jelikož vlastně pomáháme sami sobě, protože nikdy nevíme, kdy se do takové situace můžeme dostat.

Resumé

Bakalářská práce má název "Nezaměstnanost jako sociálně etický problém a vliv na rodinu". Zabývá se problematikou nezaměstnanosti. Opírá se o fakta, která zveřejňují naše statistické úřady a odborná literatura. Cílem práce bylo ukázat, že nezaměstnanost není jen ztrátou zaměstnání a finanční krize, ale že způsobuje i další sociální důsledky ovlivňující život nezaměstnaného jedince.

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou základních částí. V první části popisují sociální důsledky nezaměstnanosti. Zabývám se vymezením pojmu nezaměstnanost, jejími druhy, právem na zaměstnání (Listina základních práv a svobod), co znamená práce pro člověka, nezaměstnanost a zdraví, postavení jedince ve společnosti, vliv na rodinu. Tedy se hlavně věnuji negativně působícím sociálním vlivům na nezaměstnaného jedince a jejich následky.

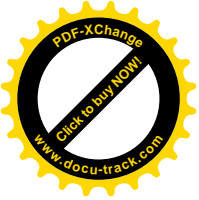
Ve své druhé části se věnuji politice zaměstnanosti a trhu práce. Rozebírám hlavně rizikové skupiny nezaměstnaných, kteří jsou nejvíce ohroženi působením negativních sociálních vlivů a dlouhodobé nezaměstnanosti. Jde hlavně o absolventy, ženy po mateřské, zdravotně postižené a jedince nad 50 let. Dále se zde věnuji migraci cizinců, a to jak legální, tak i nelegální, jež nejvíce ohrožuje nezaměstnanost státu.

V závěru se snažím upozornit na možná rizika nezaměstnanosti a trochu nastínit čím, by se měl hlavně stát více zabývat při řešení nezaměstnanosti.

V bakalářské práci jsem se snažil ukázat, že nezaměstnanost není jen ekonomickým, ale i sociálním a kulturním problémem. Prostředky vynaložené do boje s ní i s jejími důsledky nejsou jen ekonomickou, ale i sociální a kulturní investicí. A to v tom smyslu, že investované prostředky musí být nejen ekonomického, ale i sociálního a kulturního charakteru (změna postoje veřejnosti k zaměstnání a nezaměstnanosti, změna životních strategií, vzdělávání atd.), že efektivitu jejich vynaložení nelze poměřovat výlučně ekonomickými, ale také sociálními kritérii.¹³

---

¹³ Mareš, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 3 vyd. Praha: Slon, 2002, 137 s.

Anotace

Tomeček, Petr. Nezaměstnanost jako sociální etický problém a vliv na rodinu. (Bakalářská práce). Brno: Institut mezioborových studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005

Práce se věnuje nezaměstnanosti jako sociálně etickému problému a vlivu na rodinu. V práci popisují působení negativních sociálních vlivů na nezaměstnaného jedince a jejich následky. Dále se zde věnují rizikovým skupinám nezaměstnaných a vliv migrantů na nezaměstnanost v České republice.

Klíčová slova:

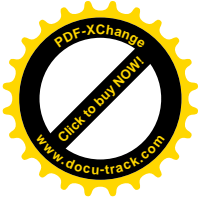
Nezaměstnanost, sociální, etický, rodina, migrace, rizikové skupiny, zdraví, stres.

Annotation

My bachelor's thesis deals with the social and ethic problem of unemployment and its influence on the family. It depicts the negative social impacts that affect the unemployed and the consequences they cause. Furthermore, it addresses the endangered group of unemployed people and the impact of immigration on employment in the Czech Republic.

Keywords:

Unemployment, social, ethic, family, migration, endangered groups, health, stress.

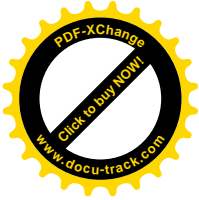
Literatura a prameny

A. Tištěné prameny

- 1) Listina základních práv a svobod
- 2) Zákon o zaměstnanosti – zákon č. 1/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů

B. Knihy

- 3) Bernard, Zdeněk. *Uplatnění absolventů škol na trhu práce*, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997.
- 4) Bláha, Arnošt. *Etika povolání*, Brno: Masarykova universita v Brně, 1879-1960.
- 5) Brožová, Dagmar. *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003.
- 6) Buchtová Božena a kolektiv, *Nezaměstnanost, Psychologický, ekonomický a sociální problém*, 1. vyd. Praha: Grada, 2002.
- 7) Fegl, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*, Praha: C.H.Beck, 1997.
- 8) Knoll, Oto. *Druhy nezaměstnanosti a příčiny jejich vzniku*, Praha: Výzkum ústavní práce a sociálních věcí, 1993.
- 9) Mareš, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3 vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2002
- 10) Sedlák, Jiří. *Vybrané problémy ze sociální etiky*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 1996,

- 11) Širovátka, Tomáš. Petr Mareš, *Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika*, Brno: Masarykova universita v Brně, 2003
- 12) Škoda, Jan. *Autorita, etika a společnost*, Praha: Mladá fronta, 1997
- 13) Vaněk, Jiří. *Základy sociální a ekonomické etiky*, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997

C. Internetové odkazy www

- 14) ceses.cuni.cz
- 15) ceskenoviny.cz
- 16) cizinci.cz
- 17) cvvm.cas.cz
- 18) czso.cz
- 19) infoservis.net
- 20) jodnes.idnes.cz
- 21) jobpilot.cz
- 22) mpsv.cz